דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

⟵ פערלאג: חברה „אחיאסף". ⟶

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האַלביאָהריג —.6 „
פירטעליאָהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל:
פיערטעל יאָהרליך 1.50 רו"ב.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

קראקויא, כסלו תרס"א. נומר 48. Krakau, 29 November 1900.

ה. תר"ס ⟵ וואכען-קאלענדער (לוח) ⟶ 1900

די טעג פון חודש	די טעג פון וואָך	כסלו דעצעמבער-גרודזיען		נייער ס. דעצעמ.	אלט. ס. נאיאב.
י'	זונטאג			2	20
י"א	מאנטאג			3	21
י"ב	דינסטאג			4	22
י"ג	מיטוואך			5	23
י"ד	דאנערס.			6	24
ט"ו	פרייטאג			7	25
ט"ז	שבת	שבת וישלח.		8	26

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
י'	התקכח	געהרגיט עקדה"ש הר"ר קלמן צבי ב"ר נתן בורגיל.
י"א	ה'שצ"ג	געבארען דער פילאזאף ברוך שפינוזה.
י"ב	הישל"ד	געשטארבען ה"ר שלמה לוריא (מהרש"ל) אין לובלין.
„	היתקי"ו	„ הר"ר יצחק לאמפרונטי („פחד יצחק").
י"נ	ה'של"ח	„ הר"ר עזריה מן האדומים („מאור עינים").
„	היתקכח	געהרגיט פיעל יודען עקדה"ש אין מאהליב פאדאלסק.
י"ד	ה' תכ"ד	פערברענט פאר א שקר-בלבול ר' מתתיה אפטעקער אין קראקא.
„	היתרכב	געשטארבען הג' ר' יחיאל העלער רב אין וואלקאוויסק.
ט"ו	ג'תקצ"ג	האט אנטיוכס אריינגעבראכט א צלם אין בית המקדש און מען האט אויפגעהערט קרבנות מקריב זיין.

אינהאלט:

צו אבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

„דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער 1920 a Nachtrag VII.

II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 48.

דער פרייז פֿיר רוססלאנד:
גאַנץ־יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב־יאָהרליך —.3 רוביל.
פֿירטעל־יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך־אונגארן —.12 קראָנען.
האַלביאָהריג —.6 "
פֿירטעליאָהריג —.3 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פֿראנק.
אַנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פֿפֿעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

צייטשריפֿט
פֿיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פֿערלאַג: חברת „אחיאסף".

Krakau, 29 November 1900. נומר 48. קראַקויא, כסלו תרס"א.

הילנזערס מִשְׁפָּט.

הילזנערס צווייטער פּראָצעס, צו וועלכעס עס האָט זיך צוגעהערט די גאַנצע וועלט, האָט זיך געענדיגט. הילזנער איז אָבגעמִשְׁפָּט געוואָרען צום טויט. דעם המון פֿון בעהמען און מיט איהם אויך די אַנטיסעמיטען פֿון דער גאַנצער וועלט האָבען אָנגעקוואָלען פֿון שִׂמְחָה. מען האָט געקראָגען דעם בעפֿרידיגטען רייץ פֿאַר די נערווען און אַ בלוטיגען קָרְבָּן פֿאַר די אויפֿגעפֿלאַמטע שִׂנְאָה. טויט דעם יודען! טויט דעם רוֹצֵחַ!

פֿאַר וואָס איז די פֿרייד אַזוי גרויס? פֿרעהט זיך דען דאָס פֿאָלק איבער דעם נִצָּחוֹן פֿון גערעכטיגקייט, וועלכע פֿאָדערט די שטראָף פֿאַר יעדעם פֿערברעכען? איז דאָס אֶפְשַׁר דאָס געפֿיהל פֿון נְקָמָה וואָס פֿערלאַנגט, אַז פֿערגאָסענעס בלוט זאָל אָבגעוואַשען ווערען מיט דעם בלוט פֿונ'ם רוצח? אָבער די רְצִיחָה איז בעגאַנגען געוואָרען מיט צוויי יאָהר צוריק און דאָס געפֿיהל פֿון נקמה צו אַ איינצעלנעם רוצה האָט שוין לאַנג נעדאַרפֿט פֿערלירען זיין שאַרפֿקייט און שטאַרקייט. גערעכטיגקייט? ווייס מען אָבער אויך געוויס אַז הילזנער איז אין אמת'ען דער שולדיגער? מעהר ווי אַ חֲשַׁד האָבען דאָך די עֵדוּת ניט אַרויסגערופֿען, און ווער קען אונז בעוואָרענען אַז דער חשד איז ניט פֿערשטאַרקט געוואָרען דורך דעם וואָס הילזנער איז אַ יוד? ווער קען זאָגען אַז די ריכטער זענען פֿריי געווען פֿון דעם איינפֿלוס פֿון המון, וואָס האָט אין איין קול געשריען: טויט דעם יודען! טויט דעם רוצח!?

מיט דעם ווילען מיר ניט זאָגען, אַז דער משפט איז געווען אומגערעכט, אַז דער בֵּית דִין האָט אָבגעמִשְׁפָּט הילזנערן צו טויט פֿאַר זיין יודישקייט. די ריכטער האָבען געוויס אַרויסגעטראָגען זייער פְּסַק, ווייל זיי זענען געווען פֿעסט און עהרליך איבערצייגט אַז הילזנער איז שולדיג; דאָס אומגליק איז נור, דאָס די פֿעסטע איבערצייגונג האָבען זיי געקענט געווינען ניט נור אין די פֿאַקטען אַליין, נאָר אומבעוואוסט אין די פֿאַלשע פֿאָרשטעלונגען וועלכע זיי האָבען איבער די שעדליכקייט און שלעכטס פֿון יודען איבערהויפּט.

ווי מיר זאָלען ניט קלערען, ווי מיר זאָלען ניט וועלען פֿערענטפֿערן, בלייבט דאָך שטעהן פֿאַר אונז דער טרויעריגער פֿאַקט, אַז הילזנער איז פֿערמשפּט געוואָרען נור צוליעב אַ חשד, אמת צוליעב אַ שווערען חשד, אָבער ווי שטאַרק דער חשד זאָל ניט זיין בלייבט דאָך פֿאַר יעדען אונפּאַרטייאישען מענשען מעגליך דער סָפֵק, צי איז דער פְּסַק פֿערדיענט, צי איז ער גערעכט, צו ווערט מיט איהם דאָס פֿערגאָסענע בלוט אָבגעוואַשען אָדער אפֿשר ווערט נאָר דורך איהם נייעס בלוט פֿערגאָסען?

האָט הילזנער געקאָנט בעגעהן דאָס פֿערברעכען, פֿאַר וועלכעס ער איז פֿערמשפּט געוואָרען? געוויס יאָ. אין פּראָצעס טרעט אַרויס פֿאַר אונז הילזנער ווי איין נידריגער אויסגעלאַסענער מענש, וועלכען מיר קענען אַליין צומוטהען. עס איז דערום מעגליך אַז זיינע אומריינע הענדע האָבען אויך ניט געציטערט פֿאַר בלוט פֿערגיסען, אָבער ביי אַלעם דעם בלייבט דאָך שטעהן די פֿראַגע — און טאָמיר ניט? מיר ווייסען דאָך אַלע, אַז ווען אַ מענש האָט אויך שלעכטע מִדּוֹת איז עס נאָך אַליין ניט קיין בעוויז, אַז אַלע מענשליכע געפֿיהלען זענען אין איהם אויסגעלאָשען און אַז ער איז פֿעהיג צו אַלע שלעכטע מַעֲשִׂים. דאָס בייז אין מענשען האָט אַ גרענעץ, און ווער קען אונז זאָגען אַז זי האָט ביי הילזנערן קיין גרענעץ ניט געהאַט? וועלכע פֿאַקטען בעווייזען דאָס?

אין פֿרייד פֿון המון ליגט דערום ניט דאָס געפֿיהל פֿון שטרענגער גערעכטיגקייט, ווייל די שולדיגקייט איז געבליבען אומבעוויזען. אויך דאָס געפֿיהל פֿון נקמה איז ניט דורך הילזנערן אַליין אונטערגעהאַלטען געוואָרען אַזוי לאַנג, דען גלייך מיט די קולות: טויט ד ע ם יודען! טויט דעם רוצה! האָט מען אָנגעהויבען שרייען: טויט ד י יודען! טויט ד י רוֹצְחִים! די אויפֿגעפֿלאַמטע און אויפֿגערייצטע געפֿיהלען זענען געווען צו שטאַרק, אַז אַ געוועהנליכע רציחה זאָל זי קענען אויסרופֿען. פֿאַר'ן המון איז הילזנערס פֿערברעכען, ווען מיר נעהמען שוין יאָ אָן זיין שולד, ניט קיין געוועהנליכעס פֿערברעכען פֿון אַ איינצעלנעם מענשען, ווי מיר זעהען עס אָפֿט אין אַלע צייטונגען פֿון אַלע פֿעלקער. וועגען די פֿאַלשע פֿאָרשטעלונגען, וועלכע הערשען אין דער קריסטליכער וועלט געגען די יודען, נעמט אָן הילזנערס פּראָצעס איין גאַנץ אַנדערע פֿאָרם. פֿאַר'ן המון איז הילזנער דאָס פֿערקערפּערטע שלעכטס, וועלכעס זיי זעהען אין יודענטהום, פֿאַר'ן המון איז הילזנער דער יוד, וועלכער קוילעט קריסטליכע מיידליך אויף בלוט צו פֶּסַח. אֱמֶת, אין דעם איצטיגען צווייטען פּראָצעס האָט דער פּראָקוראָר זיך בעמיהט אַראָבצונעהמען פֿון פּראָצעס דעם רעליגיעזען כאַראַקטער, אָבער פֿאַר'ן המון איז עס דאָך געבליבען אַ פּראָצעס פֿון עֲלִילַת־דָם, אין וועלכען ער זעהט ניט נור קיין בִּלְבּוּל, נאָר אַ פֿאַקט, אין וועלכען ער גלויבט, ווייל זיין גלויבען ווערט פֿערשטאַרקט דורך די נידריגע אַנטיסעמיטישע צייטונגען, אַ פֿאַקט, וועלכער וועט נאָך אפשר דורך דעם פסק פֿון דעם איצטיגען משפט קריגען אַ גרעסערע פֿערשטאַרקונג, האָטש די רעגירונג און די ריכטער האָבען דאָס געוויס ניט געוואָלט און ווילען עס אויך ניט.

וואָס איז פֿאַר א ו נ ז הילזנערס פּראָצעס, וועלכער האָט נעקראָגען אַזאַ טרויעריגען שם?

פֿאַר אונז איז הילזנער איין פֿערברעכערישע נאַטור, וועלכע מיר געפֿינען אויך צווישען אַלע פֿעלקער אין דער וועלט לכל הפחות ניט אין אַ קלענערען פּראָצענט. ער איז פֿאַר אונז דערזעלבער פֿערברעכער, ווי טויזענד אַנדערע, וועלכע מיר זעהען אָפֿט אין יעדעם בית־דין. ער איז דער מענש, וועלכער האָט איבערגעטרעטען די אַלגעמיינע

מענשליכע געזעטצען, און וועלכען די יודען שטויסען ארויס פון זייער געזעלשאפט, ווי דאס טהוען אויך אנדערע פעלקער מיט זייערע פערברעכער. הילזנער שטויסט אב פון זיך דורך זיין נידריגקייט און שלעכטקייט, אבער די העלדען פון אלע אנדערע גלייכע פראצעסען זענען אויך ניט בעקרענצט מיט שענערע מדות. וואלטען זיי בעסער און שענער געוועזען, — וואלטען זיי אין דערארטיגע פראצעסען ניט פיגורירט. עס קען און דארף דארום ניט פערלאנגט ווערען, אז הילזנער, ווי איין פערברעכער א יוד, זאל ארויסטרעטען אין מעהר גלאנץ און פראכט ווי אנדערע פערברעכער, ער זאל ארויסטרעטען ווי א העלד מיט א איידלער נאטור, וועלכען מיר זאלען דארפען בעוואונדערן און אפלודירען. ביי הילזנערן קענען מיר נור דיזעלבע נאטור ערווארטען ווי ביי יעדער אנדערען פשוט'ען פערברעכער.

טרויריג איז דערום ניט וואס קען זיין אויך ביי אונז א פערברעכער ווי הילזנער, טרויריג איז ניט דערום, וואס הילזנער איז צו שווארץ און נידריג, טרויריג איז נור וואס הילזנער ווערט פון דער קריסטליכער וועלט אויפגענומען ניט ווי איין איינצעלנער פערברעכער, נאר ווי איין פערטרעטער פון יודישען פאלק, אין זיין שלעכטסקייט זעהט מען די שלעכטסקייט פון גאנצען פאלק. טרויריג איז דאס, אז אזא אויפנעהמען גיט נאך אויף לאנגע צייט שפייז דער שנאה און צורודערט נאך מעהר דאס געמיינזאמע לעבען, אין וועלכען עס שטעהען די יודען מיט זייערע קריסטליכע שכנים. מ. ל.

דער קאנגרעס פון די דייטשע יודען.

אמאל האבען מיר יודען געהאט אייגענע אידעען און גרויסע געדאנקען, וואס די גאנצע וועלט האט זיי בעוואונדערט. אפילו אין גלות, צווישען פיינד און בעדרענגער, בעת דאס הארץ איז געוועזען פול פון שמערצען און דער קאפ פערדרעהט פון דאגות, האבען מיר פון דעסטוועגען געהאט אונזער קליין ליכטיג וועלטעלע פאר אונז, א מין משונה'דיג וועלטעלע מיט אייזערנע אידעאלען און אייזערנע האפנונגען, א וועלטעלע, וואס פאסט טאקע נור פאר אונז יידען. יעדער איינציגער יוד איז געוועזען איין בילד פון כלל ישראל, פון דעם גאנצען פאלק. די גאנצע וועלט האט אונז פיינד געהאט, ווייל מיר זענען געוועזען בעסער און עדלער ווי זיי אלע. אונזערע פיינד האבען אונז גענומען אונזער געלד און אונזער כח, אבער אונזער קליין הייליג וועלטעלע מיט אונזערע אידעאלען האבען זיי פון אונז ניט געקענט רויבען. אין אונזער וועלטעלע האבען מיר זיך אריינגעהאפט אין די שלעכטע צייטען און דארטען האבען מיר געפונען די קראפט צו ליידען און דעם טרייסט פאר די צוקונפט.

פון דער צייט אן, וואס די יודען זענען געקומען אויף דעם משוגע'נעם געדאנקען, צו ווערען זיין דייטשען, פראנצויזען, רוסען, האבען זיי אליין הרוב געמאכט דאס טייערע וועלטעלע, זיי האבען פערגעסען אן זייערע אייגענע זאכען און האבען אנגעהויבען נאכצומאכען די אנדערע פעלקער. א פרוי, וואס האט אייגענע שענע קליידער, וואס פאסען איהר אזוי גוט, געהט צו איהר שכנת'ע און בארגט זיך קליידער, וואס זיי זענען איהר צו ברייט און צו לאנג אדער צו שמאל און צו קורץ, און זי האט גאר קיין פנים ניט אין זיי, ווארום איהר שענקייט ווערט דורך דעם פערלארען. איז דאס ניט א גרויסע נארישקייט? מיר יודען האבען געטהון דיזעלביגע חכמה. מיר האבען גאר פערגעסען, אז יעדע קולטור מוז פאסען צו דער נאטור פון דעם פאלק און אז יודען קענען נור האבען א יודישע קולטור. מיר האבען געליעהען פרעמדע קולטורען און האבען געצאהלט טייערע צינזען: די אייגענע נשמה.

עס איז ניטא קיין פאלק אין דער גאנצער וועלט, וואס האט אין די לעצטע 50 יאהר אזוי אלצדינג נאכגעמאכט, ווי מיר יודען. עס איז ניט געוועזען קיין נארישקייט, קיין משוגעת, וואס די יודען אין דייטשלאנד האבען זיי ניט נאכגעמאכט. עס איז אלצדינג געוועזען נאך דער מאדע און דאס גרעסטע גליק איז געהאלטען, צו זיין ווי די אנדערע. "די אנטיסעמיטען זאגען, מיר זענען ניט קיין דייטשען, דוקא זענען מיר דייטשען מיט אלע פיצעווקעס, מיר קענען אליין וואס די אנדערע און מיר ווילען אליין ווי די אנדערע". דאס איז געוועזען דאס פראגראם פון די דייטשע יודען. אט זעהט זיך אן זייערע גאנצע איינריכטונגען, — אלצדינג געבארגט. די סינאגאגע איז א יודישע קירכע, דער רב

פעליעטאן.

זכרונות.

פון א. ש. פריעדבערג.

דער רוסיש־טערקישער קריעג (78 – 1877).

דאס איז געוועזען א נעבענשטע צייט פאר אונזערע יודען אין רוסלאנד. דער קייזער אלעקסאנדער דער צווייטער איז געוועזען א מלך חסד און האט אונז בעשענקט מיט גנעדיגע געזעטצען. פאר אונזערע ברידער איז געוועזען כמעט דאס גאנצע לאנד אפען, צו וואהנען וואו זיי ווילען, אונזערע קינדער זענען פול געוועזען אין די גימנאזיעס, אוניווערזיטעטען, אקאדעמיעס, און אינסטיטוטען. ווער פון זיי איז נור ארויס מיט א דיפלאם האט זיך דערדיענט צו הויכע שטעלען, ווער עס איז נור געוועזען עטוואס א געלערנטער, ווער עס איז נור דורכגעגאנגען עפיס א פאלקסשולע האט געקענט זיין א מרא דאתרא, א קאזאנער ראבינער האטש אין דער גרעסטער שטאדט. ביי אונז אין ליטא איז דעמאלט געוועזען די צייט פון רוסיפיקאציע, בילדונג און לעבען נאך רוסישער ארט איז געוועזען דאס בעסטע אידעאל, דאס העכסטע לעבענס־ציעל. מיר האבען זיך צו איהר צוגעהאפט מיט אונזער גאנצען לייב און לעבען. די נאטשאלסטווא פון גרויס ביז קליין האט עס זעהר גערן צוגעזעהען — דען מיר זענען געוועזען דאס איינציגע מאטעריאל, דאס איינציגע מיטעל דאס לאנד צו מאכען רוסיש. די פאליאקען האבען נאך דעם לעצטען בונט אויסגעוויזען ווי א אבגעשמיסענער חדר־יונגיל, אויפהויבענדיג זיך פון ביינקיל... זיי זענען געוועזען ברוגז אויף דער גאנצער וועלט. נאר מיר אליין זענען געוועזען די וואהלע יונגען, מיר האבען אויך אין דעם מקדים געווען נעשה לנשמע, מיר זענען געווארען רוסיש געזאנגען אוידער מיר האבען נאך פערשטאנען די רוסישע שפראך. דער המון איז ביי יעדער געלעגענהייט געלאפען אין די סינאגאגען, צו הערען רוסישע דרשות פון אונזערע ראבינער, האטש דאס רוב האבען זיי געקוקט אין די אויגען ווי דער האהן אין "בני אדם". אמת דארט איז געוועזען גאר איין אנדער מאגנעט, נעמליך — די נאטשאלסטווא. דען ביי יעדעם טאבעל, ביי יעדעם אפיציעלען יום־טוב, קוים האט זיך געענדיגט די תפלה אין רוסישען סאבאר, פלעגט גלייך די גאנצע נאטשאלסטווא, פון גובערנאטאר מיט די גענעראלען ביז דעם פאליצמייסטער מיט די פריסטאווס (א שענע צורה האבען זיי ביי אונז געהאט געגען די גענעראלען!) גלייך געפאהרען אין אונזער גרויסער שול, זיך צוזעצט אויף די פאטעלען וואס זענען געוועזען פאר זיי אנגעגרייט אויף דער בימה, און מיט גרויס אויפמערקזאמקייט אויסגעהערט דעם חזן'ם "הנותן תשועה". אונזער גראדנער חזן האט ניט געהאט קיין בעגריף פון נאטען און קאהר־געזאנג, האט אויך ניט געוואוסט א ווארט רוסיש, נאר ער האט זיך אויסגעצייכענט מיט זיין "האלז־מלאכה". וואס איז ווירקליך געוועזען צו בעוואונדערן — און ווי ער איז געקומען אין הנותן תשועה צום פסוק: מלך מלכי המלכים, האט ער אזוי פיעל געדרעהט און געדרעהט מיט'ן האלז, דאס עס האט זיך געוויס ביי דער נאטשאלסטווא דער קאפ פערדרעהט, און ווען די גרויסע לייט האבען זיך דאן צווישען זיך עפיס געמורמעלט — האבען מיר אלע אין אונזער אונוויסענהייט און אייגענליעבע געמיינט, דאס זיי פיהלען זיך פשוט בטל ומבוטל הערענדיג אונזער שענעם יודישען געזאנג, און ווען דער גובערנאטאר בכבודו ובעצמו האט איהם נאכהער דערלאנגט די האנד און עפיס געזאגט א ווארט, האט ניט ער, ניט די שול־גבאים פערשטאנען וואס ער האט געזאגט, נאר מען האט ממילא זיך גע־

איז איין יודישער פּאַסטאָר. אַלצדינג נאָכגעמאַכטע זאַכען, נור די נאָז איז נעבי׳ך נאַציאָנאַל־יודיש געבליבען.

און ווייסט איהר, וואָס מען האָט נאָכגעמאַכט? שלעכטע זאַכען און נאַרישקייטען. מען האָט געמיינט, וואָס דער דייטש מאַכט, איז אַלצדינג שען און גוט, ווארום ער איז איין דייטש און איך בין דאָך ניט דאָ געדאַכט איין יוד. מען האָט בעשטענדיג מְחִילָה געבעטען: „האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, הערר שולץ, וואָס איך בין איין יוד, איך בין עס ניט גערן, אָבער וואָס זאָל איך טהון?“ ערשט אין די לעצטע פֿאַר יאָהר איז געוואָרען אביסיל אַנדערש. מען איז געוואָרען אַ ביסיל קליגער, מען האָט געלערנט פֿון די ציוניסטען און נאָך מעהר פֿון די אַנטיסעמיטען און מען האָט זיך דערמאָנט, אַז מען איז יודען. מען האָט אָנגעהויבען נאָכצומאַכען אויך גוטע זאַכען און זיך צו פֿרעגען נאָך דעם תַּכְלִית.

אַט אַזאַ נאָכמאַכונג איז דער געדאַנקען פֿון דעם יודיש־דייטשען קאָנגרעס. הערר פּראָפֿעסאָר מאַרטין פֿיליפּזאָהן האָט דעם דאָזיגען געדאַנקען ניט אַליין אויסגעטראַכט, ער האָט איהם נור געליהען. זיין פֿאָרבילד איז דער דייטשער קאַטהאָלישער קאָנגרעס. עס איז קיין נייער געדאַנקען, אָבער עס איז איין גוטער געדאַנקען. ווייל מען דעם דאָזיגען נייען פּלאַן ריכטיג פֿערשטעהען, מוז מען זיך אָנזעהען דאָס בילד, וועלכעס מען וויל נאָכמאַכען.

די קאַטהאָליקען זענען אין דייטשלאַנד נור איין דריטעל פֿון דער גאַנצער בעפֿעלקערונג. און וועדליג ווי עס איז די מענשליכע נאַטור, זיך צו קריגען און די שוואַכע צו רוֹדֵף׳ען, האָט מען אָנגעהויבען אין דייטשלאַנד גלייך נאָך דעם קריג פֿון 1870—71 מיט פֿראַנקרייך צו מאַכען נייע גְזֵירוֹת אַנטקעגען די קאַטהאָליקען און מען האָט די דאָזיגע אינערוועניגסטע מִלְחָמָה גערופֿען קולטורקאַמפּף. מען האט געוואָלט די קאַטהאָליקען מיט געוואַלט מאַכען געבילדעטער און אויפֿגעקלערטער און מען האָט זיך איינגערעדט, אַז מען וועט דערמיט ברייננגען נוטצען פֿאַר דעם לאַנד. דאָס איז געוועזען איין אונרעכט און איין גרויסער טָעוּת. ווארום מען טאָר קיין מענשען ניט צווינגען, אַז ער זאָל פֿערבייטען זיין מיינונג מיט אַנדערע מיינונגען. מיט געוואַלט קען מען קיין קולטור ניט מאַכען. פֿאַר אַלי׳ן, וואָס מען וויל מאַכען, מוז זיין ביים פֿאָלק איין בעדערפֿניש, איז דאָס בעדערפֿניש פֿאַרהאַן, דאַן וועט די זאַך קומען גאַנ׳ץ אַליין. דאָס איז געוועזען דיזעלביגע חכמה ווי אין די אַלטע צייטען אין רוסלאַנד, ווען מען האָט אויף דער גאַס מיט געוואַלט אָבגעשאָרען די פֵּאוֹת פֿון די יודען. מען האָט פֿון דייטשלאַנד אַרויסגעטריבען די יעזואיטען, מען האָט צוגעשלאָסען די קלויסטער, מען האָט איינגעשפּאַרט די בישעפֿע און גַלָּחִים אין געפֿענגניס און מען האָט פֿערביטערט דאָס האַרי׳ן פֿון 20 מיליאָנען מ׳ענשען. דער גרויסער ביסמאַרק האָט די נאַרישקייט אויסגעטראַכט און ער האָט טאַקי נאָכהער שטאַרק חֲרָטָה געהאַט דערויף.

ווייסט איהר וואָס עס איז געוואָרען דערפֿון? אַלע קאַטהאָליקען פֿון דייטשלאַנד זענען צוזאַמענגעקומען בְּלֵב אֶחָד און האָבען געשריען, אַז זיי ווילען שיצען זייער רעליגיאָן און זייער קירכע און זיי זענען געוואָרען דורך זייער אַחְדוּת און דורך זייער ענערגיע די גרעסטע מאַכט פֿון דייטשלאַנד. זיי האָבען געוואָלט זיין קאַטהאָליקען, און וואו דער ווילען איז דאָ דאָרטען איז אויך דאָ די קראַפֿט. די קאַטהאָלישע פּאַרטיי אין דעם פּאַרלאַמענט איז געוואָרען אַלי׳ן גרעסער און שטאַרקער, ווייל זייער רעליגיאָן האָט זיי צוזאַמענגעהאַלטען. אָבער זיי האָבען געוואָלט אויך חוי׳ן דעם פּאַרלאַמענט ווייזען, וואָס זיי ווילען און וואָס זיי טהוען פֿאַר דעם פֿאָלק, דערום האָבען זיי געמאַכט די קאַטהאָלישע קאָנגרעסען. יעדעס יאָהר קומען צוזאַמען אין איין אַנדער שטאָדט אין דייטשלאַנד איניגע טויזענד דעלעגאַטען פֿון דעם קאַטהאָלישען פֿאָלק. עס זענען דערונטער פּאַסטאָרען, פּראָפֿעסאָרען, פּאָליטיקער, קויפֿלייט, האַנדווערקער און ערדאַרבייטער. זיי רעדען דאָרטען צו דעם פֿאָלק, זיי בעראַטען, ווי זיי זאָלען ווייטער אַרבייטען פֿאַר זייערע אידעאַלען און זיי געבען אָב חֶשְׁבּוֹן פֿון דעם וואָס זיי האָבען שוין דערגרייכט. די רעגירונג האָט איצט מוֹרָא פֿאַר די קאַטהאָליקען און זי טהוט אַלי׳ן אום נור זיי צו געפֿעלען, אום נור שָׁלוֹם צו מאַכען מיט זיי.

אַט דאָס האָט אונז יודען אומעטום געפֿעהלט און בעזאָנדערס אין דייטשלאַנד: אַ הייליגע גרויסע אידעע, וואָס זאָל אונז אַלע פֿערבינדען, איין פּלאַ׳ן, אויף וועלכען מיר זאָלען אונז קענען אַלע פֿעראייניגען. די קאַטהאָליקען האָבען זייער רעליגיאָן, מיט וועלכער זיי זענען שטאָלץ

שטויסען דאָס ער איז זעהר געריהרט פֿון חזן׳ס קונצען און ער דאַנקט אַלעמען דערפֿאַר — און דערויף זענען מיר אַלע שטאָלץ געוועזען.

דעם נעמליכען שטאָלץ האָבען מיר אַלע געפֿיהלט אויך אין יָמִים נוֹרָאִים, ווען איימיצער פֿון נאַטשאַלסטוואָ, אָדער גלאַט אַזוי אַ קריסט אָדער אַ קריסטין, פֿלעגט קומען אין אונזער גרויסער שול גלאַט אַזוי, צוצוזעהען אונזער צערעמאָניע. ווי זעהר פֿלעגט עס אונז פֿרעהען, ווען דער קריסטליכער אוֹרֵחַ פֿלעגט קומען צו „מֶלֶךְ עֶלְיוֹן“, אָדער צו „וְיֶאֱתָיוּ“, וועלכע דער חזן מיט זיינע מְשׁוֹרְרִים פֿלעגען אָבזינגען מיט אַ מאַרש אָדער אַזוי עפּיס אַ „לינערע“ (אַלעגראָ) פֿון אייגענער קאָמפּאָזיציע. פֿערקעהרט האָבען מיר דעם גרעסטען שִׁבְרֵי לֵב געהאַט, ווען מען פֿלעגט דעמאָלט האַלטען גראָד ביים לייענען אָדער ביים דוכנ׳ען... פֿיעל יונגע לייטליך פֿלעגען זיך דאָרט אַרום דרעהען אַראָבלאָזענדיג די טַלֵּתִים אויף די אַקסלען, מיט די עֲטָרוֹת אַרויסגעשטעלט — די אוּמוֹת הָעוֹלָם זאָלען אויף זיי מיינען, דאָס זיי זענען אַ מין יודישע געגעראַלען אָדער פּאָלקאָווניקעס — און טאַקי בטל ומבוטל ווערען פֿאַר אונזער יודישער גְדוּלָה...

צו יענער צייט איז דער יוד געוועזען געשעצט אַלס מענש, אַלס אַנשטענדיגער בירגער. איך געדענק דאָס פֿערגניגען, וועלכעס מיר אַלע האָבען געהאַט, בְּעֵת עס האָט זיך אָבגעשפּיעלט אין אַדעס אַ פּראָצעס פֿון אַ יודען מיט אַ יודענפֿיינדליכען קריסט פֿאַר דאָס וואָרט „זשיד“, וואָס יענער האָט זיך ערלויבט איהם צורופֿען, און דער יודענפֿיינד איז פֿערמִשְׁפָּט געוואָרען צו זיטצען דערפֿאַר איין חֹדֶשׁ אין אַרעסט! בְּסַךְ הַכֹּל איז אין גאַנץ רוסלאַנד געוועזען נור איין יודענפֿיינדליכע צייטונג, דאָס איז געוועזען דער „גאָלאָס“ (וועלכער איז נאָכדעם געוואָרען אַ גרויסער אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל אַלס די „נאָוואָיע ווערעמיאַ“ איז געגען אונז אויפֿגעטרעטען מיט איהר גרויסער שִׂנְאָה). איך געדענק וועלכע אויפֿרעגונג איז צווישען אונזער אינטעליגענץ געוואָרען, בעת איין קאָרעספּאָנדענט נעמיראָוויטש דאַנטשענקאָ האָט געשריעבען זיינע יודענפֿיינדליכע אַרטיקלען פֿון בוקאַרעשט, בְּשַׁעַת די רוסישע אַרמעע איז געשטאַנען אין רומעניען. ער האָט אין איין אַרטיקעל געשריבען, דאָס די רומענער גרייטען זיך צו אַ פּאָגראָם אויף יודען; ער האָט עס אָנגערופֿען „זשידאָטרעפּ׳ניע“ (יודענאויסקלאַפּונג). דאָס וואָרט האָט אונז אַלעמען אויפֿגעריהרט, און גלייך זענען איהם אָבגעשיקט געוואָרען אַלע עקזעמפּלאַרען פֿון יענער נומער, אַלע אונזערע יודישע אַבאָנענטען האָבען זיך מיט איין מאָל פֿון זיין צייטונג אָבגעזאָגט. צו יענער צייט איז צו מיר געקומען אונזער ראַבינער ה׳ י. הורוויץ, מיט אַ אייגענהענדיגען בריעף פֿון אַ נייעם רעדאַקטאָר, מיט׳ן נאָמען סובאָרין וועלכער איז אַ לאַנגע צייט געווע מיטאַרבייטער פֿון קאָרף׳ס „פּעטערבורגסקי וויעדעמאָסטי“, און יעצט גרינדעט ער אַליין אַ בלאַט אונטער דעם נאָמען „נאָוואָיע ווערעמיאַ“, און זאָגט צו צו זיין אַ מֵלִיץ יוֹשֶׁר פֿאַר יודען געגען דעם „גאָלאָס“. מיר זענען דעמאָלט צוזאַמען געגאַנגען צו אונזערע אַריסטאָקראַטען און אין 1 טאָג פֿאַר איהם געשאַפֿען 18 אַבאָנענטען (אַזאַ יאָהר דער „נאָוואָיע ווערעמיע“ ווי זי האָט איהר וואָרט געהאַלטען!) דאַגעגען איז ניט צו בעשרייבען דעם נַחַת און דעם שטאָלץ, וועלכען מיר האָבען אַלע געפֿיהלט, בעת עס איז אָנגעקומען אין די צייטונגען די טעלעגראַמע פֿון דעם פֿעלדמאַרשאַל, פֿון גרויספֿירסט ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש, מיט דער יְדִיעָה איבער די גְבוּרָה פֿון אַ יודישען סאָלדאַטען פֿייגענבוים, וועלכער איז געשטאַנען אויף דעם בערג־פּאַס „שיפּקאַ“, בשעת סוליימאַן פּאַשאַ האָט דערויף געשטורעמט מיט זיין גרויסער אַרמעע. די מַעֲשֶׂה איז אַזוי געווען: עס איז געפֿאַלען אַ טערקישע באָמבע אין רוסישען חֵיל אויף דער פּאָזיציע פֿון דעם שפּיט׳ץ באַרג; ווען זי וואָלט דאָרט געפּלאַצט, ווי דער שטייגער איז, וואָלטען פֿיעל סאָלדאַטען נֶהֱרַג געוואָרען; אָבער דער יודיל פֿייגענבוים האָט זי געכאַפּט אין פּאָלע פֿון זיין שינעל, און אַראָבגעקייקעלט פֿון באַרג אַראָב אויף דעם טערקישען חיל. ווען זי זאָל אין מיטען דערינען פּלאַצען, וואָלט פֿון דעם יודיל

און צו וועלכער זיי זענען פֿעסט צוגעבונדען, **וואָס האָבען די יודען אין דייטשלאַנד**? זיי רופֿען זיך „דייטשען פֿון יודישען גלויבען", אָבער דאָס זעהט אויס ווי ווען מען קלעבט אַרויף אויף אַ פֿלאַש מיט וואַסער אַ צעטעל, וואָס שטעהט דערויף געדרוקט „וויין!" די דייטשע יודען האַלטען זעהר ווייניג פֿון דער יודישער רעליגיאָן, זיי זענען יודען **איין טאָג** אין יאָהר — אַם יום־כפור, און ציוניסטען ווילען זיין חַס וְחָלִילָה ניט זיין, טאָ ווי וועלען זיי זיך רופֿען אויף דעם יודיש—דייטשען קאָנגרעס? אָט דאָס איז די ערגסטע צָרָה, אַז די דייטשע יודען ווילען נאָך אַליין קיין נאַציאָנאַליודען ניט זיין. אַז איך קום אין אַ געזעלשאַפֿט און וויל מיך פֿאָרשטעלען, מוז איך דאָך ערשט אַליין וויסען, ווי איך הייס און ווער און וואָס איך בין. ביי די דייטשע יודען איז נאָך ניט אַלעס קלאָר. זיי ווילען דייטשען זיין און זענען פֿאָרט ניט קיין דייטשען. אָבער קלאָרהייט איז די ערשטע פֿאָדערונג צו יעדעם פֿאָרטשריט.

די קאַטהאָליקען שיטצען זייערע רעליגיאָן, וואָרום מען שטערט **נור זייער רעליגיאָן**, מען האָט זיי אַליין ניט פֿיינד, און אַז זיי וואָלטען ווערען פּראָטעסטאַנטען, וואָלט מען זיי מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה זיין. אונז יודען שטערט מען **ניט די רעליגיאָן, נאָר דאָס לעבען**. מען האָט **אונז** פֿיינד און ניט אונזער אֱמוּנָה. עס אַרט גאָר קיינעם ניט, ווי מיר רופֿען אונז און וואָס מיר גלויבען אָדער גלויבען ניט, מיר בלייבען אַליך יודען. מיר מוזען שיטצען אונזער לעבען, אונזער קערפּערליכע און גייסטיגע עקזיסטענץ, מיר מוזען האָבען אַ געזונדע יודישע קולטור און גוטע יודישע איינריכטונגען. דאָס זענען די הויפּטפּונקטען פֿון דעם יודישען פּראָגראַם. פֿיעל יודען אין דייטשלאַנד פֿיהלען דאָס שוין, אָבער נאָך זעהר שוואַך. מען איז נאָך ניט קלאָר, מען האָט נאָך ניט דעם מוטה געפֿונען, די געדאַנקען ריכטיג אויסצודענקען, זיי אַרויסצוזאָגען און זיי מאַכען צו מַעֲשִׂים אין לעבען.

(ענדע קומט)

פֿאַביוס שאַך.

פּאָליטישע איבערזיכט.

די קראַנקהייט פֿון דעם רוסישען קייזער. — די פֿערהאַנדלונגען מיט חינא. — די קריטיק אין דייטשען פּאַרלאַמענט און ביולאָווס רעדע. — דער פֿראַנצויזישער פּאַרלאַמענט. די לויה נאָך טראַנסוואַל.

די קראַנקהייט פֿון רוסישען קייזער האָט אַרויסגערופֿען דאָס בעדויערען ניט נור אין רוסלאַנד אַליין, וואו מען האָט אין די טעמפּלען פֿון אַלע אמונות און פֿעלקער מתפלל געווען פֿאַר זיין געזונד, נאָר אויך אין גאַנץ אייראָפּא. אומעטום ווערט בעדויערט די קראַנקהייט פֿון אַ קייזער, וועלכער איז אין די לעצטע יאָהרען געוואָרען דער בעשיצער און שירמער פֿון שלום. דערהויפּט ווערט בעדויערט זיין קראַנקהייט אין דער צייט, ווען עס איז נאָך ניט איינגעטרעטען דער שלום מיט חינא. ביי דער געלעגענהייט ווייזען אַלע צייטונגען אויף די בעמיהונגען פֿון דער רוסישער רעגירונג ניט צו פֿערלענגערען די מלחמה אין חינא און וואָס גיכער אויסצופּלאָנטעווען דעם קנויל, וועלכען די אַלגעמיינע פּאָליטיק און די פֿערשידענע אינטערעסען פֿון די נור קינסטליך פֿעראייניגטע מלוכות האָבען פֿערדרעהט אין חינא.

אייראָפּאָ האָט צו פֿערדאַנקען דער רוסישער רעגירונג דעם גיכען שלום מיט חינא און חינא האָט איהר צו פֿערדאַנקען איהר גאַנצקייט פֿון לאַנד.

די פֿערהאַנדלונגען מיט חינא געהען אָהן איילעניש, אָבער די פֿערצעגערונגען וועלען אויף דעם רעזולטאַט קיין גרויסען איינפֿלוס ניט האָבען. דער שלום איז געזיכערט. דער חינעזישער קייזער האָט געשיקט אַ דעפּעשע דעם דייטשען קייזער, אין וועלכער ער זאָגט צו צו קומען קיין פּעקין גלייך ווי מען וועט געאייניגט ווערען אין די אַלגעמיינע פּונקטען. און פֿון די אַלגעמיינע פּונקטען, ווי מיר האָבען שוין אין פֿריהערדיגען נומער געשריבען, בעגעגענט די גרעסטע שוועריגקייט די שטראָף פֿון די הויכע בעאַמטע און פּרינצען, וועלכע זענען שולדיג אין די פּאָגראָמען און רציחות געגען די פֿרעמדע. די חינעזישע רעגירונג וויל זיי בעשטראָפֿען מיט געפֿענגנים אָדער מיט דעם פֿערקלענערען פֿון זייערע ראַנגען, בעת די פֿרעמדע מלוכות פֿערלאַנגען דעם טויט פֿון די שולדיגע.

בְּוַדַּאי קיין זֵכֶר ניט געבליבען, נאָר ער האָט זיך מוֹסֵר נֶפֶשׁ געווען פֿאַר דעם כְּלַל און אַלעמען דאָס לעבען געראַטעוועט.

די מלחמה האָט אונז אַלע זעהר אינטערעסירט. מיר האָבען זיך מיט איהר בעשעפֿטיגט ווי ווען דאָס וואָלט אונז געגאַנגען אום לעבען. נאָך אים אַנפֿאַנג, אַז עס איז געוואָרען דער בונט געגען טערקיי אין באָסניען און הערצאָגאָווינאַ, בִּפְרַט נאָך דעם ווי עס האָט זיך געלאָזען הערען די אַכְזָרִיוּת פֿון מיטחאַד־פּאַשאַ געגען די בולגאַרען, זענען מיר אַלע געווען פֿייער און פֿלאַם געגען טערקיי, געהאַלטען שטאָל און אייזען מיט די סלאַווען, מיר האָבען זיי מיטגעפֿיהלט ווי ברידער — דען די רוסען זענען דאָך **געוויס** אונזערע ברידער, און יענע זענען דאָך ברידער פֿון אונזערע ברידער — היינט ווי קען מען עס אויסהאַלטען, ווען יענע ברידער ווערען אַזוי פֿערשוואַרצט אונטער דעם טערקישען יאָך! פֿיעל פֿון אונז האָבען צוגעשלאָגען פּושקעס אין אונזערע געשעפֿטען, און אין זיי געוואָרפֿען אַ קאָפּיקע פֿון יעדער רובל פִּדְיוֹן. דאָס האָט געמאַכט שענע עטליכע קערבליך, און דאָס אויפֿגעקליבענע געלד פֿלעגען מיר אָבשיקען אַן דער רוסיש־סלאַווישער געזעלשאַפֿט אין פּעטערסבורג.

נון ווי איז אונז געוואָרען צו מוטה אַז עס איז מיט אַ מאָהל אָנגעקומען דער בעפֿעהל, דאָס די 26-טע דיוויזיע זאָל אויך אַוועק אין דער מִלְחָמָה!

די 26 דיוויזיע איז ביי אונז געשטאַנען זייט דעם לעצטען פּאָלנישען בונט. 14 יאָהר ווי איין טאָג, האָבען מיר די דיוויזיע געקענט. דער ערשטער פּאָלק פֿון איהר, דער פּערמסקי, איז די גאַנצע צייט געשטאַנען אין גראָדנא, די איבריגע פּאָלק'ען פֿלעגען דאָרט אָבשטעהן אין לאַגער 4 חֳדָשִׁים יעהרליך. צו יעדעם זונטאָג, צו יעדעם יום טוב פֿלעגט די גאַנצע דיוויזיע זיך אַרויסשיטען אויפֿ'ן נייעם מאַרק, גאַנץ פּאָדאָל־גאַס האָט עס געהאַלטען פֿאַר אַ בְּרָכָה מִן הַשָּׁמַיִם, ווי דעם מָן אין מִדְבָּר. יעדער שענקיל, יעדער טשאַינע, יעדע קרעמיל, האָט פֿון זיי געהאַט פִּדְיוֹן. מאַנכע האָבען פֿון דער לאַנגער צייט געהאַט צו לעבען אויף דאָס גאַנצע יאָהר. מען האָט זיך מיט זיי אַזוי ווייט אַריינגעלעבט, דאָס מען האָט זיי אין אַלעם מיטגעפֿיהלט. ווען זיי זענען אַוועקגעגאַנגען אויף אַ מאַניעווערע, האָט עס אויסגעוויזען, ווי ווען אייגענע קְרוֹבִים געהען אַוועק אין דער ווייט. שטענדיג, ווען זיי פֿלעגען צוריקקומען, פֿלעגען אַלע זיך פֿרעהען, ווי ווען איין גוטער קָרוֹב קומט פֿון דער רייזע צוריק. און ווייל דאָס רוב פֿלעגען די מאַניעווערעס אויסקומען אין די גרויסע היטצען פֿון יולי, אויגוסט, פֿלעגען די בַּעֲלֵי בָּתִּים פֿון גאַנץ פּאָדאָל־גאַס אַרויסשטעלען כֵּלִים מיט וואַסער, די מידע סאָלדאַטען אָבצופֿרישען מיט אַ קאַלטען טרונק. די סאָלדאַטען האָבען אונזערע יודען אויך געצאָהלט מיט דערזעלבער סימפּאַטיע. קומענדיג צו אַ יודען אין געשעפֿט פֿלעגען זיי איהם אַנדערש ניט אָנרעדען ווי נור מיט דעם טיטעל „דיאַדיושקא" (פֿעטער'ל), אָדער „דיעדיושקא" (זיידעלע), „ראָדימי" (ר' קרוב). יעדער פֿעלדוועבעל, יעדער אונטעראָפֿיציער איז געווען בעוואוסט מיט'ן נאָמען. אַלע אָפֿיציערען, אַלע מאַיאָרען און פּולקאָווניקעס, אפילו דער דיוויזיאָנער גענעראַל אַליין, זענען געווען פֿאַמיליאַריש בעקאַנט מיט זייערע יודישע שְׁכֵנִים. איך קען נישט פֿערגעסען דעם שווערען איינדרוק וואָס האָט אויף אַלעמען געמאַכט בעת עס איז געוואָרען אַ סקאַנדאַל צווישען דעם שטרענגען פּולקאָווניק מיללער און דעם שליאַכטיגעם שטאַבס־קאַפּיטאַ קריוואָשעאַין, און בעת דער מיליטערישער בֵּית דִין האָט פֿערמִשְׁפָּט דעם אָפֿיציער צוצונעהמען פֿון איהם אַלע זיינע רעכטע — אַלע יודען זענען געוואָרען דעם פּולקאָווניק בלוט־שוֹנְאִים, ניט ווייניגער ווי די גאַנצע קערפּערשאַפֿט פֿון די אָפֿיציערען, און האָבען נאָך געבעטען אויף זיין מַפָּלָה. פֿיעל פֿון די אָפֿיציערען אָדער זייערע פֿרויען זענען געווען געבירטיג פֿון אונזער אָרט. דאָסזעלבע איז געווען מיט אַלע אונזערע יודישע סאָלדאַטען, בעזאָנדערס זייט דעם יאָהר 1874, אַז עס איז איינגעפֿיהרט געוואָרען דער אַלגע־

די חינעזישע פּאָליטיק איז איצט פֿיעל קריטיקירט געוואָרען אין דייטשען און פֿראַנצויזישען פּאַרלאַמענטען. אין דייטשלאַנד איז די קריטיק געוועזען פֿיעל שוואַכער ווי מען האָט פֿריהער גערעכנט ערוואַרטען. אַם שאַרפֿסטען האָבען קריטיקירט די רעגירונג דער סאָציאַליסט בעבעל און דער ליבעראַל ריכטער. פֿערטרעטער פֿון די איבריגע פּאַרטייען האָבען נור בעשולדיגט די רעגירונג ביז דער פּאַרלאַמענט איז נעעפֿענט געוואָרען. איצט האָבען זיי אַנגעוואָרען זייער מוטה און די שטאַרקייט פֿון זייער שפּראַך. דער נייער קאַנצלער ביולאָוו האָט פֿערשטאַנען מיט דעם שפּילען אויף די פּאַטריאָטישע געפֿיהלען און מיט דער ענטשולדיגונג פֿון די נעמאַכטע פֿעהלער אין גאַנצען צו צוברעכען די קראַפֿט פֿון די אונצופֿריעדענע. אמת, די סאָציאַל-דעמאָקראַטען זענען אויך ווייטער געבליבען אונצופֿרידען, ווייל זיי זענען געוועזען געגען די מלחמה מיט חינא איבערהויפּט, געפֿינענדיג, אַז דייטשלאַנד האָט אַליין אַרויסגערופֿען ביי די חינעזער די שנאה געגען די פֿרעמדע דורך איהרע מיסיאָנערען און דורך דעם, וואָס דייטשלאַנד איז געווען די ערשטע מלוכה, וועלכע האָט צוגענומען ערד אין חינא. אין דעם פּונקט אָבער זענען די סאָציאַל-דעמאָקראַטען געבליבען גאַנץ אַליין און דער נצחון פֿון דער רעגירונג וועט געוויס זיין פֿול און גלענצענד.

דייטשלאַנד, האָט געזאָגט גראַף ביולאָוו, האָט ניט געקענט דערלאָזען, אַז מען זאָל אָהן שטראָף אויסהרג׳ענען איהרע אונטערטהאַנען, זי האָט ניט געקענט בלייבען קאַלט, בעת עס איז דערהרג׳עט געוואָרען איהר פֿערטרעטער. אזוינע רציחות פֿון חינעזישען פֿאָלק האָבען געמוזט בעשטראָפֿט ווערען. דייטשלאַנד האָט ניט געוואָלט האַלטען מלחמה מיט חינא, זי האָט נור געוואָלט שאַפֿען רוהע און אָרדנונג אין לאַנד. דייטשלאַנד וויל ניט נעהמען אויף זיך די ראָליע צו זיין די ריכטערין פֿון דער גאַנצער וועלט, זי וויל אויך ניט ברייננען קרבנות צוליעב אַנדערע, די דייטשע רעגירונג האָט אומעטום אין זינען נור די דייטשע אינטערעסען, דעם נוצען פֿאַר דאָס דייטשע פֿאָלק. אויך אין דער חינעזישער פֿראַגע האָט זיך דייטשלאַנד געשטעלט דאָזוועלבע ציעל, אָבער ביי אַלעם דעם איז דייטשלאַנדס פּאָליטיק געווען די גאַנצע צייט פֿעסט און עהרליך, דאָס בעווייזט דער צוטרוי און כבוד, וועלכען די פֿעראייניגטע מלוכות האָבען איהר בעוויזען אויסקלויבענדיג פֿאַר א הויפּטקאָמאַנדיר פֿון דעם פֿעראייניגטען חיל אַ דייטשען גענעראַל. דער פּאַרלאַמענט האָט ניט געקענט צונויפֿגערופֿען ווערען, זאָגט ווייטער הערר ביולאָוו, ווייל די לאַגע איז געווען צו אונבעשטימט, מען האָט קיינמאָל ניט געקענט וויסען, וואָס מען וועט זאָגען דער מאָרגענדיגער טאָג, און דערום האָט די רעגירונג ניט געקאָנט קומען צום פּאַרלאַמענט מיט אַ בעשטימטען פֿאָרשלאַג אָדער מיט בעשטימטע פֿאָדערונגען. און דאַ שוואַכט אָב גלייך גראַף ביולאָוו זיין רעדע מיט דער בעמערקונג, דאָס ווייטער וועט די רעגירונג קיין גרויסע הוצאות אהן די ערלויבעניש פֿון פּאַרלאַמענט ניט מאַכען. ער גיט אויך אנצוהערען, דאָס די גרויסע הוצאות אהן דעם פּאַרלאַמענטס ערלויבעניש זענען געמאַכט געוואָרען בעת ער איז נאָך קאַנצלער ניט געוועזען. ווייטער בעמיהט זיך דער רעדנער אבצושוואַכען און צו ענטשולדיגען די געוויסע רעדע פֿון דעם דייטשען קייזער געגען די חינעזער, אין וועלכער ער האָט געדרש׳ענט דעם חיל וועלכען נקמה נעמען די געלבאַרביגע חינעזער. דער קייזער, זאָגט גראַף ביולאָוו, האָט געהאַלטען דאַן זיין רעדע נאָך דעם פֿרישען איינדרוק פֿון דער ידיעה, אַז ס׳זענען אויסגעהרג׳עט געוואָרען אַלע פֿרעמדע אין פּעקין, און יענע רעדע האָט ער געהאַלטען ניט ווי אַ דיפּלאָמאַט און פּאָליטיקער, נאָר ווי אַ מאַן פֿון מיליטער. די אכזריות, אין וועלכע מען בעשולדיגט דעם דייטשען חיל, זאָגט ווייטער דער קאַנצלער, איז ניט בעוויזען. פֿאַר דעם דייטשען חיל איז פֿאַרהאַן אַ גאַנצער קאָדעקס מיט געזעצען איבער מלחמה-צייט, וועלכע פֿערוועהרען אכזריות און אונמענשליכקייט. די געזעצען האָבען זייער קראַפֿט אויך אין חינא ניט פֿערלאָרען.

ביולאָווס רעדע האָט געמאַכט איין גרויסען איינדרוק און פֿון אַלע זייטען איז מען איבערצייגט, אַז דער פּאַרלאַמענט וועט די געמאַכטע הוצאות בעשטעטיגען.

נאָך שוואַכער איז געווען די קריטיק אין פֿראַנצויזישען פּאַרלאַמענט, און דער מיניסטער פֿאַר אויסלאַנד הערר דעלקאַסע האָט געהאַט אַ סך גרינגערע אַרבייט ווי הערר ביולאָוו ביים פֿערטהיידיגען די פּאָליטיק פֿון דער רעגירונג. אויך דאָרט האָט דער מיניסטער אויפֿגעוויזען די נייטהיגקייט זיך אַנצונעהמען פֿאַר די אונטערטהאַנען אין חינא, אויך

מיינער מיליטערישער דיענסט, און די גרעסטע און שענסטע בעלי בתים׳ישע קינדער זענען אין מיליטער-דיענסט איינגעטרעטען. ווער עס איז נור געווען געבירטיג אין גראָדנאָ, איז איינגעטרעטען אין פּערמסקי פּאָלק אָדער וועניגסטענס אין דער 26 דיוויזיע. ער האָט ניט בעדאַרפֿט אוועק אין דער פֿרעמד, ער האָט זיך אָבגעשטעלט אויף זיין אָרט, נעבען זיין פֿאַמיליע, און קומען צו זיינע קרובים ווען ער איז נור פֿריי געווען פֿון דיענסט. און אַזוי איז עס געווען אַ געוויסע פֿערברידערונג צווישען אונזערע בעלי בתים מיט אונזער דיוויזיע, דערהויפּט מיט אונזער פּערמסקען פּאָלק.

היינט ווי איז עס אַלעמען געוואָרען אויפֿ׳ן הארצען אַז עס איז אָנגעקומען דער בעפֿעהל, די 26-סטע דיוויזיע זאָל אוועק אין דער מלחמה! בעזונדערס נאָך דעם שווערען איינדרוק פֿון די גרויסע קלעפּ, וועלכע די רוסישע אַרמעע האָט בעקומען ביי פּלעוונא — דאָרט שיט מען נישט מיט באָב אָדער ניסליך, עס פֿאַלען דאָרט קוילען, באָמבעס, גראַנאַטען, קאַרטאַטשען, פֿון וועלכע עס פֿאַלען מענשען ווי פֿליגען, שטאַרבען נעביך אין אַלע מיתות משונות. די סאָלדאַטען האָבען עס גאַנץ גוט געוואוסט. מען קען דערום נישט זאָגען, דאָס זיי זענען אהין געגאַנגען ווי צום טאַנץ. אַדרבא: עס איז געפֿאַלען אַ גרויסע מרה שחורה אויף די וואָיענע ווי אויך אויף אונזערע שטאָדט-לייט. דאָס איז געווען אין דער עכטער לאַגער-צייט, ענדע יולי. די פּאַראַדנאַס און דער נייער מאַרק האָבען פּשוט געוויינט, דאָס עס ווערט אָבגעריסען זייער גאַנצע חיונה. די סאָלדאַטען זענען אויך אוועקגעגאַנגען ווי אבלים. אונטער די קריסטליכע אַריסטאָקראַטישע פֿאַמיליען, וואָס זענען געווען קרובים אָדער נאָהנטע בעקאַנטע פֿון די אָפֿיציערען, איז אויך געווען יאָמער און קלאָג.

אָבער אין דיענסט איז נישט שייך קיין פֿריינדשאַפֿט. די דיוויזיע האָט זיך שנעל מאָביליזירט און באַלד געוואָרען אָנגעברייט צום וועג. דאַ האָט די שטאָדט-דומע בעשלאָסען, זיך מיט דעם פֿאָלק אַנשטענדיג צו געזעגנען. דעם 5-טען אויגוסט איז געווען אַ גאָטעסדיענסט אויף דעם פֿעלד פֿון פּאָוואָליאַנקע; דאָרט זענען געווען געגרייט טישען מיט שנאַפּס און גרויסע בולקעס און פֿלייש-בראָטען פֿאַר די סאָלדאַטען, שאַמפּאַניער און דעליקאַטעסען פֿאַר די אָפֿיציערען. יודישע און קריסטליכע דעפּוטאַטען האָבען אַליין געסאַרווערט, די הערצער האָבען זיך דערוואַרעמט. עס האָט געקלונגען מיט רעדען, לחיים׳ס און וויוואַט׳ס פֿון ביידע צדדים. די לעצטע טעג האָט דער רוף "פּראַשטשאַי גראָדנאָ!" (זיי געזונד, גראָדנאָ!) פֿון די וואָיענע ניט אויפֿגעהערט צו קלינגען איבער אַלע גאַסען, וואו עס זענען נור סאָלדאַטען דורכגעגאַנגען, און דער רוף האָט אונז אַלעמען טיעף געשניטען אין הארצען.

די איבריגע פּאָלקען פֿון דער דיוויזיע זענען פֿריהער אוועק אין וועג ווי דער פּערמסקי פּאָלק. די וואָיענע מוזיקע האָט יעדען באַטאַליאָן בעגלייט מיט אַ מאַרש דורכ׳ן שטאָדט צו׳ם וואָקזאַל, מיט דעמזעלבען מאַרש וואָס מען איז געוואוהנט געווען צו הערען אין דער פֿריעדליכער צייט, ביי יעדעם פּאַראַד, ווען דער שטאַב פֿלעגט דורכגעהן מיט דעם פֿאָהן דורך די שטאָדט. יעצט האָט יעדער קלאַפּ פֿון גרויסען פּויק יעדערן אין הארצען געהאַקט, יעדער קלאַנג פֿון די טראָמפּעטען געזעגט אין די גליעדער. פֿיעל מאָל ווען מען האָט דערהערט דעם מאַרש, בעזונדערס ביי נאַכט, פֿלעגט מען זיך אויפֿכאַפּען פֿון שלאָף און מיט אַ בעקלעמטען הארצען זיך צוהערען צו די טריט פֿון דעם חיל, וועלכע געהען פֿון אונז אוועק. ביי דעם רוף "פּראַשטשאַי גראָדנאָ" פֿלעגען די אויגען פֿול ווערען מיט טרערען, מען האָט געוויינט אין זיך, שטיל געזעגנט מיט די וואָס געהען אוועק, דען גאָט ווייס ווי פֿיעל פֿון זיי וועלען שוין מעהר נישט קומען צוריק.

(ענדע קומט).

דאָרט האָט דער מיניסטער גערעדט וועגען די אַכטונג, וואָס די פראַנ־
צויזישע סאָלדאַטען האָבען געוואונען אין דער מלחמה. דער מיניסטער
האָט מיט בעפרידיגונג געוויזען אַז פראַנקרייך געהט צוזאַמען אין דער
פּאָליטיק מיט רוסלאַנד און אַז די ביידע מלוכות בעמיהען זיך אויפצו־
האַלטען דעם שלום אין הינא.

פראַנקרייך גרייט זיך איצט צו אָבצוגעבען "דעם לעצטען כּבוד"
דער פערשטאָרבענער טראַנסוואַלער רעפובליק. קריוגער, וואָס האָט פון
דער מלחמה מיט ענגלאַנד געראַטעוועט נור זיין טיטעל, איז איצט אָנ־
געקומען אין מאַרסעל. די שטאָדט איז אויסגעפוצט מיט פאַהנעס. פון
55 פראַנצויזישע שטעדט און פון 1500 קאָמיטעטען פון פראַנקרייך,
דייטשלאַנד, בעלגיען, האָלאַנד, און רוסלאַנד זענען אָנגעקומען דעפוטאַ־
ציעס צו בעגריסען דעם אומגליקליכען פרעזידענטען. גרויס פּאַראַד וואַרט
אויף איהם אויף זיין גאַנצען וועג ביז האָלאַנד. גאַנץ אייראָפּא וויל אָנ־
טהייל נעהמען אין דער גרויסער לְוָיָה נאָך דער פערשטאָרבענער רעפּוב־
ליק, גאַנץ אייראָפּא טרויערט אויף דאָס פאָלק, וואָס איז ווי אַ העלד
געשטאָרבען אויפ'ן פעלד פון מלחמה מיט דער פאָהן אין דער האַנד.

י. ל.

בריעף פון דער פאַריזער אויסשטעלונג.

VI.

און דער מידער שפּאַציערענגעהער גנעחט אַליין ווייטער... דער
גייסט איז נישט מיד. ער וויל אַלין מעהר שעפּען נייעס אין די קוואַ־
לען פון דער חכמה און פון דער שענקייט. מיר שפּאַנען אריבער די
גרינע, האָלצערנע בריק, איבערגעצויגען מיט אַ שענער, גרינער און גע־
דרעקסעלטער קופּעל. ווידער ציהט זיך פאַר אונז אויס אַ לאַנגע גאַס
פון ביידע זייטען מיט פערשידענע בִּנְיָנִים. אין די אויערען רוישט עס
ווי אין אַ מיהל. דען אין דער הויך, איבער אונז, אויף לאַנגע, שטאַרקע
דריקעס רוקט זיך אַ געהענדיגע בריק, וואָס פיהרט דעם מידען עולם
דורך די אויסשטעלונג. אַ הילצערנע גאַס, געטריבען מיט עלעקטרישען
כח, גליטשט זיך איבער אונזערע קעפּ און יאָגט פאַראיבער מיט אַ
גאַנצער מַשׂאַ מענשען.

פאַר אונז ציהט זיך אויס דער לאַנגער, איינפאַכער פאַלאַץ פון
דער געזונדהייט־אויסשטעלונג. דאָס הויז איז כמעט דריי הונדערט מע־
טער לאַנג און בעהאַלט אין זיך גאַנצע אוצרות פון חכמה און פון
מלאכה. אַ בעזונדער זאַל איז אויפגעשטעלט פאַר דעם בעריהמטען
פּאַסטער, וואָס איז אַריין איינער פון די ערשטע, אין דעם נייעם עולם
פון די קליינע חיות, וועלכע מען קען נישט זעהן מיט דעם נאַקעטען
אויג. איינער פון די ערשטע, האָט ער געוויזען, ווי אַזוי מען ציהט אויף
די מ י ק ר אָ ב ע ן און ווי אַזוי מען בעהיט זיך פון זיי. דעריבער זעהען
מיר טאַקע דאָ גאַנצע שאַפּעס פון פלעשער, וואו די קליינע מְחַבְּלִים
ליגען און דרימלען אין זייערע יוכען, אויף קליי און אויף קאַרטאָפּלעס.
און מיר געהען דורך אַנדערע זאַלען פול מיט סטאַטיסטיק, מיט
חשבונות, מיט בילדער פון געזונדהייטס־הייזער, פון שפּיטעלער, און
פון אַנדערע בנינים, וואָס האָבען אַ שייכות צו קראַנקהייטען. אַלע גע־
בילדעטע אומות זוכען מיט אַלע כוחות די לאַגע פון די קראַנקע און
פון די געזונדע צו פערבעסערען. אומעטום קען מען זעהן צאַהלען, וואָס
ווייזען, ווי ווייט געוויסע קראַנקהייטען זענען אראָב און הרג'ענען וועני־
גער, זייט מען האָט ערפונדען צו זיי דאָס אָדער יענץ מיטעל. די זאַלען
שטרעקען זיך ווייטער אויס, שרעקליך לאַנג; פון אַלע זייטען קוקען
ארויס מאַשינען, ווי אַזוי צו פערטילגען די מיקראָבען, ווי אַזוי צו ריי־
ניגען מעבעל, קליידער, בעטגעוואַנד, ווי אַזוי צו לופטיגען צימער, טע־
אַטער, שפּיטעלער, פּראַכטפאָלע באָדצימער בליטצען מיט זייערע פאָר־
צעלאַנענע וואַנד און מיט זייערע פערניקעלטע דוש־מאַשינען. אויוונס
אַלערליי, פון אייזען, פון קופּער און פון מעש, מיט פערשידענע נייע
המצאות, וואָס טשאַדען נישט, רויכערן נישט און פערברענען נישט קיין
סך קוילען.

די אַרבייט פון אַ גאַנצער מענשהייט וואָס דענקט און קלערט
איהר לעבען, איהר געזונדהייט צו פערבעסערן, איז דאָ צוזאַמענגענומען
אין דעם קליינעם פּלאַץ.

באַלד נאָך דעם הי ג י ע נ ע־פּ א ל א ץ שטעהט ווי אויף צו
להכעיס דער גרויסער בנין פון די אַרמעען. אַהין לויפען אַלע די וואָס
האָבען ליעב אַביסיל האַרץ־קלאַפּען און פּראַסטע, גראָבע גבורה, און
אפילו די וואָס האָבען אין זייער לעבען קיין ביקס נישט געהאַלטען
לויפען אויך אַהין, האָטש פון דער ווייטענס פולווער צו שמעקען און
הנאה צו האָבען. דאָס לאַנגע הויז זעהט אויס ווי איין אַלטמאָדישע
קאַזאַרמע. אין איהם געפינט זיך די אויסשטעלונג פון קריעגשיפען, פון
קריעגסמאַשינען, פון כלי־זין, פון האַרמאַטען. פון איין זייט זענען דאָ
מענשען, וועלכע זוכען די געזונדהייט און די לאַגע פון די אָרימע צו
פערבעסערן, פון דער אַנדערער זייט זענען דאָ מענשען, וואָס זוכען אַליץ
געפעהרליכערע געווער צו ערפינען. האַרמאַטען פון אונגעהויערער
גרויס וואָס שיסען אויף ווייט, וואָס וועגען מעהר פון 5,000 פּוד,
שטעהען נעבען קליינע האַרמאַטען וואָס שיסען אויס זעכציג קוגלען
אין אַ מינוט. קוילען וואָס צורייסען דעם מענשען אויף שטיקליך, קוגלען
וואָס האָבען אין זיך נאַפט און דינאַמיט, באָמבעס וואָס האָבען אין
זיך דריי הונדערט קליינערע קוגלען, קוילען געפילט מיט פולווערן וואָס
זענען אַסך שרעקליכער פון דינאַמיט שטעהען און קוקען זיך אָן מיט
זייערע גלאַנצענדיגע מעשענע שפּיצען. אַלערליי מלחמה־וועגען, אייזערנע
און הילצערנע, מיט־און אָהן־מאַשינען שטעהען אָנגעגרייט טאַקע נור
צום אוועקפאָהרען. אַלע אומות, וואָס זוכען, דאַכט זיך, דעם שלום,
אַרבייטען ווי אַזוי בעסער און שנעלער דאָס אָרימע בן־אדם'יל צו
דערקוועטשען. אין דעם אויבערשטען שטאָק ציהט זיך אויס איין אויס־
שטעלונג פון מיליטער קליידער, רויטע, געלע, גרינע און גאָלדענע.
ס'איז אַ גאַנצער פּורים, פול מיט פערשטעלטע... אָט איז אַ גאַנץ
מוזעאום פון מיליטער בילדער און אַלטע בגדים, פון פערשידענע צייטען.
אַמאָל האָט מען זיך געהרג'עט מיט שפּיזען, היינט צוריסט מען זיך
מיט האַרמאַטען — אַ גרויסען פאָרטשריט האָט די מענשהייט געמאַכט...
מיר שטעלען זיך אָב אַ מינוט פאַר די בגדים, פאַר דעם שווערט פון
דעם גרויסען מענשען־פרעסער, נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען; איהם האָט
מען אויפגעשטעלט מאָנומענטען, זיילען, בויגענס אָהן אַ שיעור, בשעת
גרויסע חכמים זענען געשטאָרבען אומבעוואוסט, ערגיץ אויף אַ בוידעם.

ארויסגעהענדיג פון דעם הויז פאַלען מיר ווידער אויף מלחמה
זאַכען, רוסישע ביקסען און האַרמאַטען, בעלגיש כלי־זין און די בע־
ריהמטע ענגלישע מאַקסים־קאַנאָנען וואָס האָבען בעוויזען אזעלכע
גבורות אין טראַנסוואַל, אויף די בורישע פּליעצעס... אָט איז אַ גרויס,
קייליכדיג הויז, אונגעהויער הויך, געבויט פון לויטער אייזען און גע־
פאַרבט רויט אַזוי ווי מיט בלוט. גרויסע שוואַרצע פּיסקעס פון מלחמה־
מחבלים שטעקען אַרויס פון אַלע זייטען. די שרעקליכע רויטע קופּעל
געהערט צו דער רייכער געזעלשאַפט „שניידער", ביי וועלכער ציהען
טויזענד אַרבייטער שוויצען און האָראָוען, כדי פון שטאָל אויסצוגיסען
די פירכטערליכע קרופּ־האַרמאַטען. אפשר וועט מען נאָך, אַמאָל, זיי
אַליין טאַקע אָט מיט די כלי־זין דערשיסען...

מיר פערלאָזען די מלחמה פעלדער און ציהען אויף דעם אָטעם,
מיר פערטרייבען דעם שווערען חלום. פאַר אונזערע אויגען שטרעקען
זיך ווידער אויס די שלום־פעלדער מיט אַלעם גוטען, מיט דעם אמת'ען
פאָרטשריט, מיט דער אמת'ער אַרבייט. אָט איז דאָס לאַנגע הויז פון
די שיפען, אָנגעפילט מיט מאָדעלען, מיט פאָרמען פון שיפען פון
אַלערליי האַנדעלס־חברות. נייע פעלקער האָבען זיך אויפגעהויבען און
שוועבען אויף לייכטע און שווערע שיפען, אויף גאַנצע ים־שטעדט
ארום אין דער ווייטער וועלט. נעבען דעם גרויסען ענגלאַנד איז אויפ־
געשטאַנען אַמעריקא, און איהר פענדיל פלאַטערט אויף די שבעה־
יַמים געטראַגען פון שטאָלצע, גרויסאַרטיגע זעגלען. נעבען אַמעריקא
האָט זיך אויפגעהויבען נאָך אַ שרעקליכע מאַכט: דייטשלאַנד וואָס
פערפלייצט אַצונד די וועלט מיט איהר נאָמען, מיט איהרע סחורות
און מיט איהר אינדוסטריע. די נאָרדדייטשע לאָיד־געזעלשאַפט האָט זיך
געלאָזט אויפבויען אַ גאַנץ הויז, געפאַרבט רויט און וויס, וועלכעס

זעהט אויס ווי אַ זעגעל־בוים. אין איהר געפֿינט זיך די אויסשטעלונג פֿון פֿערשידענע מאָדעלען פֿון שיפֿען; און ביי נאַכט, העט אין דער הויך, אויף דעם טורם פֿערקינדיגט גאַנץ ווייט אין דער פינסטער אַ שטאַרקער עלעקטרישער לאָמפּ די גדולה פֿון דעם דייטשען פֿאָלק. נישט ווייט פֿון די פֿעלקער, זעהט מען די פֿראַנצויזישע האַנדעלס־מאַכט אַראָבזינקען. אָהן כח און אָהן לעבען. דאָס געשיכטע־רעדעל דרעהט זיך, ווען איינינע אומות קומען אַרויף, פֿאַלען אַנדערע אַראָב

נאָך אַפּאָר טריט און מיר שטעהען, פֿאַר דער געהאָלץ־פֿישעריי־ און יאַגד־אויסשטעלונג. זעהר אינטערעסאַנט איז דאָס הויז, פֿול מיט אַלערליי האָלצען מיט אַלערליי חיות, פֿיש, פֿוטערוואַרג, נעצען, שוואַמען, וכדומה. אָט דאָ הויבען זיך אויף נייע שטערען אויף דעם האַנדעלס־הימעל. רוסלאַנד, שוועדען, עסטרייך און אַמעריקא מיט זייערע אונגעהויער גרויסע וועלדער; האָלאַנד, נאָרוועגען מיט זייער פֿישהאַנדעל קומען אַרויס אויף דער סצענע און ווייזען דעם שפּאַצירער, וואו דער אמת'ער כח שטעקט, נישט אין די ביקסען און אין די האַרמאַטען, נאָר אין דער ערד, אין דעם ים און אין די אַרבייטער־הענד... מיר האָבען קיין צייט נישט זיך דאָ לאַנג אָבצושטעלען און יאָגען זיך אַרויס אויף דעם גרויסען „מאַרס־פֿעלד", דען פֿאַר אונז הויבען זיך אויף פֿון דער ווייטענס די הונדערטער טורעמליך און שפּיצליך פֿון פֿערשידענע אינדוסטרי־פּאַלאַצען וואָס געפֿינען זיך אויף דעם פֿעלד.

דער גרויסער ריעז, דער אייפֿעל-טורם, מיט זיין דריי הונדערט מעטער הויכער געשטאַלט שטעהט אויף זיינע לאַנגע פֿיער פֿיס פּונקט אין דער מיט פון דעם פֿעלד. איהם האָט מען אָנגעטהון לכבוד דער אויסשטעלונג אַ געל העמדיל, און זיין געלער, אייזערנער קערפּער צייכענט זיך שאַרף אָב אויף דעם בלויען הימעל, וואו אַ פּאָר חמאַרליך לויפֿען דורך אין דער הויך און בעריהרען כמעט דעם שפּיץ פון דעם טורם. פֿון ביידע זייטען, פֿערלאָרען צווישען די בוימער, ציהען זיך אויס גאַנצע גרופּען פון הייזליך, וועלכע די מענשליכע פֿאַנטאַזיע האָט אַרויסגעשלעפּט פֿון טיעפֿע, ווייטע חלומות. מיר וואַרפֿען אַ קוק אויף דער לינקער זייט. דאָרט הויבט זיך אויף דאָס וואונדערבאַר געביידע פון דער ר י י ז ע אַ ר ו ם ד ע ר ו ו ע ל ט. יעדער טהייל פון דעם הויז האָט איין אַנדערען סטיל, אין איין זייט הויבען זיך אויף ביז אין די המאַרעס די שפּיצען געמאַכט פון רויטען, פֿערגאָלדעטען האָלץ און וואָס שטעלען פֿאָר אַ יאַפּאַנעזישען טעמפּעל. פֿון דער אַנדערער זייט ציהען זיך אויס אמת'ע חינעזישע ווענד, און אין אַ דריטער זייט האָבען אינדיאַנישע בעלי־מלאכות אויפֿגעבויט אַ וואַנד נאָך דעם אַלטען, שענעם, אינדישען געשמאַק. אָט איז, אַביסיל ווייטער, דאָס סיאַמעזישע הייזיל מיט איין אויסשטעלונג פון סיאַם. אָט איז דער פּאַלאַץ פון ד י ק ל י י ד ע ר, אַ געשיכטליכע אויסשטעלונג פֿון פֿרויען קליידער נאָך פון הוָה'ס צייטען — ביז אויף היינטיגען טאָג. אַ שווייצער קאַפֿעהויז, אַרומגענומען מיט געקינסטעלטע שנעעבערג, שטעהט אין אַ ווינקעל און שמייכעלט פֿריש און ווינטערדיג. גאָר אין מיטען, נעבען אַ טייכיל וואַסער, וואָס שפּיעלט זיך צווישען בלומען און בוימער שטעהט אויף שלאַנקע פּיסליך, אַזוי ווי אַ זומער הייזיל, דער ג ל אָ ז פ אַ ל אַ ץ. פון זיינע בעלייכטעטע ווענד, פון זיין שיינענדיגען דאַך, פון זיינע דורכזיכטיגע, ברייטע טרעפּ יאָגט זיך אַרויס ביינאַכט אַזוי ווי אַ קוואַל פון ליכט, און צושפּרייט ביז גאַנץ ווייט אַ מין חלום פֿון טויזענד און איין נאַכט. מיר וואַרפֿען שנעל אַ קוק נאָך רעכטס. דאָרט ציהען זיך אויך אויס בנינים און ווידער בנינים. אָט א'ז די רוסישע בראָנפֿען־אויסשטעלונג. נעבען איהר שטעהט אַ ווייסער פּאַלאַץ — איין אויסשטעלונג פון אַלערליי פֿרויען טיפּען און פֿון פֿרויען אַרבייטען. נאָך ווייטער געפֿינען זיך די אויסשטעלונגען פֿון מאַראָקאָ, פון דער זיד־אַמעריקאַנישער רעפּובליק עקוואַדאָר. העכער פון אַלע הויבט זיך אויף דער אָ פּ ט י ק־פּ אַ ל אַ ץ מיט זיין גרויסען בויגען בעדעקט מיט גלעזליך פון אַלערליי פֿאַרבען; אין דעם בנין געפֿינט זיך אַ העכסט אינטערעסאַנטע אויסשטעלונג פון דער געשיכטע פֿון אַלערהאַנד אָפּטיק־אינסטרומענטען. וואונדערבאַרע שפּיגלען, שפּאַקטיוון, פֿערדרעהטע ווענען פון וועלכע מען קען גאָר נישט אַרויס דורך די שפּיגלען און פֿאַלשע גלעזער, מיטעלסקאָפּען, בילדער פֿון דער לבנה, פון די הימעלסקאַרטען. אַ גאַנצער אוצר פון פֿרעהליכער וויסענשאַפֿט, וואָס פֿערנעמט דעם גייסט און געמיטה, געפֿינען זיך צונויפֿגעשטעלט אין דעם הויז. ענדליך קענען מיר אַ וואָרף טהון אַ בליק אויף דעם הינטערגרונד פֿון דעם מאַרס־פֿעלד. צווישען די לאַנגע פֿיס פֿון דעם אייפֿעל־טורם קוקט דורך, העט דער ווייטענס, דער ע ל ע ק ט ר י צ י ט ע ט־פּ אַ ל אַ ץ. הונדערטער און טויזענדער שפּיצליך, טורעמליך, שניצערייען, שפּיצען, לאָמפּען, בלישצען אַראָב מיט טויזענדער שטראַהלען פֿון דעם אויבערשטען טהייל פֿון דעם הויז. די גאַנצע פֿאָרדערשטע וואַנד איז אַזוי ווי אַ שען אויסגעשטיקטע שפּיצעריי, מיט לעכאַליך, מיט לאָמפּען און מיט פֿערשידענע גיפּס־בלומען. גאַנץ אין דער מיט, נאָך ביי דעם דאַך, איז געבויט אַ וואונדערבאַר בעלייכטעטע הייל פֿון וועלכער עס גיסען זיך אַראָב אויף ברייטע מאַרמאָרטרעפּ, ביז אין די טיעפֿע בעקענס, לייכטענדיגע וואַסער־קוואַלען, רויטע, געלע, גרינע, בלויע, וויאָלעטע און גאָלדענע. ס'איז אַ גאַנצע פֿערשווענדעריי פֿון פֿאַרבען און פון ליכט. פֿון ביידע זייטען פון דעם פּאַלאַץ ציהען זיך אויס רעכטס און לינקס צוויי לאַנגע פֿליגעל, צוויי שטעקיג. דער אויבערשטער שטאָק איז גאַנץ אָפֿען, מיט אַסך בויגענס און זיילען, וועלכע ווייזען גאַנצע שורות פון היילען מיט מאָלערייען אויף די ווענד. אָט אין די בנינים געפֿינט זיך אַ גרויסער טהייל פֿון דער אויסשטעלונג.

מיר געהען אַריין דורך דעם רעכטען פֿליגעל. זיילען מיט מוזיקאינסטרומענטען, מיט פֿערשידענע דרוקזאַכען שטרעקען זיך אויס לאַנג און ברייט. מיר שוועבען דאָ איבער דעם ים פון וויסענשאַפֿט, פון ערציהונג, פון לערנען. מיר געהען דורך ביי לאַנגע שאַפֿעס פֿול מיט קינדער־ביכער, קינדער־אַרבייטען, מאָלערייען און צייכנונגען וואָס זענען געמאַכט אין די שולען. פּלאַנ'ן פֿון שולען פֿול מיט ליכט און מיט גרוימקייט, עפּיס אַ ביסיל בעסער איינגעריכטעט ווי די יודישע חדרים, בעדעקען די ווענד. און ווייטער שטרעקען זיך אויס אין שאַפֿעס אַלערליי לעהרמאַשינען, פֿאַר חעמי, פֿאַר פֿיזיק, פֿאַר אַסטראָנאָמי; עס איז אומעטום אַ מלחמה צווישען זעלטען־גרויסע קאַרטען, ערדקוגלען שפּאַקטיוון, וואָגשאָלען, וכדומה. די שולען פון רוסלאַנד, דייטשלאַנד, עסטרייך א. ז. וו. רוקען זיך פֿאָראיבער פֿאַר אונזערע אויגען. מיר געהען פֿאָרביי פֿאַר דער אַבטיילונג פֿון די פֿ ע ר צ י ר ו נ ג ע ן. וואונדערליכע פֿאָרטשריטע האָט געמאַכט דער למוד פון צייכנען אין די שולען. אומעטום געוויינט מען קינדער צו זעהן די נאַטור מיט אָפֿענע אויגען און ביי איהר אַרויסצורייסען דעם סוד פון שענקייט. מיר געהען ווייטער. מעדיצין אינסטרומענטע, בוכדרוקעריי מאַשינען, פּאַפּיער מאַשינען, קנייטש־מאַשינען לויפֿען פֿאָראיבער. מיר קומען אָן צו די וועגען, אייזענבאַהנען, וואַגאָנען, שיפֿען און אַנדערע טראַנספּאָרטזאַכען. אינטערעסאַנט איז דאָרט די אויסשטעלונג פון די אַלטע וועגען; שווער פֿערגאָלדעט, אויף הויכע רעדער, שווער בעמאָהלען שטעהען זיי טרויריג און ברענגען אַ גרוס פ'ון דער אַלטער צייט. אָט איז די אָבטייהלונג פון אינזשענער אַרבייטען. טונעלען, בריקען, פֿערשידענע בנינים, רוקען זיך פֿאָראיבער. די חעמי־אָבטייהלונג מיט איהרע וואונדערליכע פֿאַרבען, זאַלצען, וואַסערן און זוירען קומט אונז אַקעגען. אין דעם פֿעלד האָבען די דייטשען אַסך געאַרבעט; זייער חעמישע אויסשטעלונג איז איינע פֿון די שענסטע. דערנאָך קומען אָן גאַנצע פּעקליך, פֿערשידענע טאַבאַקען, שוועבאַליך, לעדער, פּאַפּיער, זייף און פּאַרפֿומען. אַ שטאַרקער ליאַרם זאָגט אונז אָן דאָס מיר זענען אָנגעקומען צום ענדע פֿון דעם פֿליגעל, ביים עלעקטריציטעט־פּאַלאַץ. הונדערטער מאַשינען מיט זייערע מעכטיגע אָרעמס, מיט זייערע גרויסע רעדער פּאַטשען די לופֿט, דרעהען זיך און רוישען. דייטשלאַנד, בעלגיען, פֿראַנקרייך און ענגלאַנד האָבען דאָרט אויסגעשטעלט גאַנצע ריעזען מיט מעהרערע טויזענד פֿערדעקרעפֿטען, וועלכע בעשאַפֿען עלעקטריצעט, און טרייב־קראַפֿט. מיר לויפֿען שנעל פֿאָראיבער ביי דעם רוישענדיגען וואַלד. דורכגעהענדיג רוהען מיר זיך אַביסיל אָב אין דעם גרויסען יום־טוב זאַל, וועלכער געפֿינט זיך הינטער דעם עלעקטרישען פּאַלאַץ. צוואַנציג טויזענד מענ־

שען קענען אהין אריין, און געפינען פלאץ אויף די לאנגע בענק, וואס ציהען זיך אויס אויף די גאלעריען, אין די לאושעס און אויף דער ערד. פון דער הויכער, פרעכטיגער קופעל שיט זיך אראב אויף די ווענד און אויף די ווינקלען גאנצע קרענץ פון גיפס־בילדער, פון מאלערייען און פון פערצירונגען. רעכטס און לינקס פון דעם זאל געפינט זיך די גרויסע אויסשטעלונג פון עסענווארג, פון געטרענק, פון וויין־און ביער־מאשינען, פון צוקער פאבריקען וכדומה. איין בליק אויף די אלע זאכען געניגט אונז. מיר נעמען זיך ווידער צום עלעקטריציטעט־פאלאץ, כדי צוצוקומען צום לינקען פליגעל פון דעם אונגעהויערען בנין, וואס ליגט צולייגט אויף דעם מארס־פעלד. ווידער הויבען זיך אן לאנגע שורות פון פערשידענע פראדוקטען. עס רינען פון אלע זייטען קוואלען פון זייד, פון שטאפען, פון סאמעט און פון אטלאס. אלסדינג וואס פאריזער, וואס אייראפעאישע און אמעריקאנישע מאדע־פאבריקאנטען האבען אויסגעקלערט און בעשאפען געפינט זיך דא. די יאפאנעזישע שטיקערייען און זיידענע בילדער ציהען אויף זיך אלע אויגען. די פרויען שטופען זיך צו די בעלייכטעטע פענסטער, וואו עס זענען אויסגעשטעלט קליידער פון ווערט. קליידער מיט לאנגע עקען, קליידער מיט פליטערקעס און גלאט אזוי קליידער. מיר גיהען דורך ביי די מאדען, היטלען, העמדער, שוך, שטעקענעס, האנדשוה. מיר קומען אן צו די וועב־מאשינען, וועלכע וועבען און שטיקען פאר די בעזוכער אין די אויגען. נאך א פאר טריט, און פאר אונזערע מידע בליקען שטעהט אויף די אויסשטעלונגען פון די מינען און בערג ארבייט. די בעהאלטענע אוצרות פון דער ערד קריכען ארויס צום ליכטיגען שיין. יעדעס פאלק האט זיך דא געלאזט אויפבויען אין קליינעם פארמאט א מינע, א גראבען. און פון די שווארצע מויערן פונקלען שטיקער זאליץ, הויפענס פון שטיינקוילען, שטיינער און אייזען, אלע העמישע קערפער וועלכע מען געפינט אין דער נאטור שטעהען דא קונציג צונויפגעשטעלט און געבען דעם מענשען א בעגריף פון דער רייכקייט, וואס די ערד בעזיצט און וועלכע דער מענשליכער פלייס ברענגט ארויף פון דער טיפעניש, כדי זי אויסצואַרבייטען און צו פערווערטען.

דער לינקער פליגעל ענדיגט זיך מיט דער אויסשטעלונג פון פערשיעדענע מעטאלזאכען. מיר לאזען זיך ארויס פון דער מאשינענוועלט, פון דער אייזערנער שטאדט. פאר אונז הויבט זיך אויף אין דרויסען, א קעגען דעם שטאלצען עלעקטריציטעטס־פאלאץ דער שענער, וואונדערליכער טראקאדערא, דער פרעכטיגער בנין, וועלכען נאפאלעאן דער דריטער האט געלאזט אויפבויען לכבוד דער אויסשטעלונג פון 1867.

אויף דעם גרויסען פלאץ, וועלכער געפינט זיך ביים טראקאדערא, איז אויפגעשטעלט געווארען צוליעב דער היינטיגער אויסשטעלונג א נייע שטאדט, ארייסגענומען פון א ווייטער וועלט. אט פון דער שטאדט וועלען מיר רעדען אין דעם אנדערען בריעף.

הצופה.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

אין אונזער צייטונג (נומער 37) האבען מיר גערעדט ווי שווער און ביטער עס קומט אן א יודישער קהלה, ביז זי געפינט א ראבינער וואס זאל קענען יודיש.

וואס ווייטער איז אליץ שווערער צו געפינען אזעלכען, דערום איז קיין וואונדער וואס די ראסטאווער יודען ווילען עד היום ניט אבלאזען זייער ראבינער צוליעב איין אנדערער יודישער קהלה, וואס וויל איהם צונעמען צו זיך.

די ראסטאווער יודען האבען זיך געוואלט לאדען מיט איהם, האט די דארטיגע נאטשאלסטווע געפרעגט, צי האבען זיי א קאנטראקט מיט זייער ראבינער, עפיס א פאפיר, אז ער מוז ביי זיי בלייבען. די קהלה האט קיין ענטפער דערויף ניט געגעבען, נאר שווייגען הייסט אבער אויך גערעדט. — עס ווייזט אויס אז די ראסטאווער קהלה האט נעביך קיין קאנטראקט געמאכט מיט זייער ראבינער און קען זיך דעריבער מיט איהם ניט לאדען, איהם צווינגען ער זאל ביי זיי בלייבען. אויף דעם צווייטען מאל וועט מען שוין אומעטום וויסען, אז מיט א ראבינער דארף מען מאכען א קאנטראקט ביים נאטאריוס.

נאר דערווייל ווערען ראבינער וואס אמאל טייערער און פיעל יודישע קהלות זוכען זיי ווי מיט ליכט, מען האט צושיקט שליחים אין די יודישע שטעדט און שטעדטליך, אפשר וועט מען געפינען א ראבינער וואס זאל קענען יודיש.

פאהרענדיג אזוי פערזארגט פון שטאדט צו שטאדט האבען די שליחים דערזעהן צווישען די „פארשוינען” א פערזארגטע יודענע.

— וואוהין פאהרט איהר עס, ליעבע יודענע ? פרעגען די שליחים.

— איך פאהר פון שטאדט צו שטאדט זוכען...

-- זוכען ?... ממ... מיר פאהרען אויך זוכען—וועמען זשע זוכט איהר ?...

— ניין, איך זוך מיין מאן, שוין צוואנציג יאהר אז ער האט מיך איבערגעלאזט איין עגונה, ער האט א בארדעווקע אונטער׳ן אויער, א רויטען פלעק אויף די פלייצעס און א געל ציגען־בערדיל ; ווי די וועלט האט איין עק האב איך איהם שוין אויסגעזוכט, אלע מיינע צייך האב איך שוין אנגעוואהרען זוכענדיג און האב איהם נאך ניט געפונען.

— נו, און איהר האפט נאך איהם צו געפינען ? האבען די שליחים געפרעגט זיך טיופענדיג אונטער׳ן אויער.

— אודאי האף איך—גוטע מענשען האבען מיר איין עצה געגעבען, איך זאל אויפהערען ארומפאהרען און אויסברענגען א סך הוצאות, איך זאל בעסער פאר עטליכע רובל אבדרוקען מודעות אין די יודישע גאזעטען, וואו איך זאל דערצעהלען מיין גרויסען אומגליק, אויסרעכענען די בארדעווקע אונטער׳ן אויער, דעם רויטען פלעק אויף די פלייצעס און דאס געלע ציגענע בערדיל, און בעטען אז גוטע מענשען זאלען רחמנות האבען אויף מיר און איהם געפינען ; מען דערצעהלט אז דורך די יודישע גאזעטען האט שוין איין מאל איין עגונה געפונען איהר מאן, אפשר וועט מיר גאט אויך העלפען און איך פאהר שוין איצט אהיים.

די שליחים האבען זיך איבערגעקוקט און געזאגט איינער צום אנדערען.

— אז מען פאהרט אין דער וועלט דערווייסט מען זיך פון אלעס, אפשר איז די יודענע גערעכט, מיר וועלען אויך פאהרען אהיים און זוכען פאר אונזערע שטעדט א ראבינער דורך די יודישע גאזעטען. שאדע פיעל הוצאות.

און עס איז טאקע אזוי געבליבען. די עגונה און די שליחים זענען געקומען אהיים און איצטער לייען איך אין „הצפירה” און אין „המליץ”, אז די אומגליקליכע עגונה בעט אין א מודעה אלע רַחֲמָנִים בְּנֵי רַחֲמָנִים זיי זאלען געפינען איהר מאן, וואס א האט בארדעווקע אונטער׳ן אויער, און אין „בודושנאסט” און אין „וואסחאד” זענען געדריקט מודעות אז די יודישע קהלה אין ארלא זוכט „א ראבינער, וואס זאל קענען יודיש”.

עס פרעגט זיך נור ווער האט מעהר האפענונג צו געפינען— די עגונה איהר מאן, צי די ארלער יודישע קהלה א ראבינער, וואס זאל קענען יודיש ?

אין דער צייט וואס פיעל שטעדט האלטען אין איין זוכען, שיקען ארום שליחים, לאדען זיך מיט די ראבינער, זיי זאלען זיי ניט אוועקווארפען און זוכען זיי דורך מודעות אין די גאזעטען,— אין דערזעלבער צייט איז די שטאדט קישיניעוו איין אויסנאהמע, עפיס אבעזונדער גליק, א גרויס מזל האט קישיניעוו צו ראבינער. אויף דעם דארטיגען ראבינער שטוהל זיצען דריי : דרימעלט נור איין אויף א מינוט ה׳ קאטלאווקער, שטופט איהם אראב ה׳ עטינגער, דרימעלט איין ה׳ עטינגער, ווארפט איהם אראב ה׳ קאטלאווקער און זיצט ווידער, און דער געוועזענער ראבינער, ה׳ בארשעווסקי קוקט, אז זיי ביידע זאלען נור איינדרימלען...

אט די ראבינער קאמעדיע קומט פאר אין קישיניעוו שוין א חדשים פופצעהן, זינט עס איז דארט געוועזען די וויבארעס אויף א ראבינער. פריהער האט מען אויסגעקליבען ה׳ עטינגער, ה׳ קאטלאווקער איז אוועקגעגאנגען און ה׳ עטינגער האט זיך געזעצט אויף דעם ראבינער־

שטוהל, האָט מען דערנאָך קאַסירט די וויבארעס אין גובערנסקע פראוולעניע, וועלכע האָט געפונען אַז עס דאַרפען זיין נייע וויבארעס און די אויסקלויבער דאַרפען נור זיין דעפוטאַטען, וועלכע יעדע שוהל דאַרף אויסקלויבען, ניט ווי פריהער וואָס אַלע וואָס קומען אין שוהל האָבען געקליבען. ביי די צווייטע וויבארעס האָט מען שוין ווידער צוריק אויסגעקליבען ה׳ קאטלאווקער, וועלכער האָט אַראָבגעטריבען ה׳ עטינגער און זיך ווידער געזעצט אויף דער שטוהל. איצט האָט מען די צווייטע וויבארעס קאסירט אין סענאַט, וועלכער האָט ערקלערט אַז די צווייטע וויבארעס זענען ניט פאָרגעקומען לויט דעם געזעץ, ווייל אויסקלויבען אַ ראַבינער דאַרפען אַלע און ניט דעפוטאַטען, ווי די גובערנסקע פראווליעניע האָט ניט ריכטיג געפונען.

און אַזוי דאַרפען אין קישיניעוו אין אַ צייט פון עפּיס מעהר פון אַ יאָהר דאָס דריטע מאָל פאָרקומען וויבארעס, און די פראַגע, ווער עס וועט זיך איצט זעצען אויף דעם שטוהל, איז אָפען.

עס איז זיך נור צום בעוואונדערען. די דריי קישיניעווער ראַבינער וואָלטען געקענט זיין אַ ציהרונג פאַר יעדע יודישע שטאָדט, וועלכע זוכט אַ ראַבינער, און זוכען—זוכען אַ סך שטעדט, אָבער זיי דריי האָבען זיך אַלע אָנגעהאַפּט אין איין שטאָדט קישיניעוו. שוין מעהר ווי צעהן יאָהר אַז ה׳ בארשעווסקי און ה׳ קאטלאווקער פיהרען גרויסע מחלוקות אין שטאָדט איבער די ראַבינער שטעלע, און פון פאַר אַ יאָהרען אָן איז נאָך צוגעקומען אַ דריטער, ה׳ עטינגער, און איצט איז די שטאָדט צוטהיילט אויף דריי פאַרטייען, וועלכע קריגען זיך אין דרייען, און די מחלוקות געהען איבער פון די שולען און בתי-מדרשים ביז אין גובערנסקי פראווליעניע, אַזש ביז אין סענאַט. די וויבארעס אין קישיניעוו אויף אַ ראַבינער זענען געוואָרען „אַ מעשה אָהן אַ סוף" און אַליין נעמט זיך דערפון, וואָס די דריי רבנים האָבען זיך פערליעבט אין איין שטאָדט קישיניעוו. „און ליעבע", זאָגט דער בעריהמטער שריפטשטעלער ש מ"ר אין זיינעם אַ ראָמאַן „איז קיין קאַטאָוועס ניט, ליעבע איז שטאַרקער פון אַלעס אין דער וועלט, ליעבע ברעכט שלעסער, צוליעב דער ליעבע קריעגט מען זיך מיט אייגענע עלטערן, מען וואַרפט אונטער פאַלשע אַסיגנאַציעס, מען ברענגט יענעם אויף סיביר, אויף קאטארגא, מען שרייבט דאנאסען אויף אייגענע ברידער און מען מאַכט אָן מחלוקות אין גאַנצע שטאָדט. אָט אַזא גרויסע קראַפט שטעקט אין דער ליעבע!" „און ביטער איז נעביך די אומגליקליכע העלדינען זאָגט ווייטער דער אייגענער בעריהמטער פערפאַסער אין זיין בוך,— ווען אין איין פריילין פערליעבען זיך עטליכע העלדען".

ביטער איז נעביך אויך קישיניעוו!..

ביטער איז נעביך אויך דעם שטעדטיל פ א ל ע ש ט י, וואָס איז מעהר ניט אין שטאַנד ווי אויסצוהאַלטען נור אַ האַלבען ראַבינער און אַ האַלבען דאָקטאָר, צוויי נייטהיגע זאַכען פאַר יעדע שטאָדט.

אייך גלויבט זיך ניט ווי איז מעגליך צו האָבען אַ האַלבען ראַבינער מיט אַ האַלבען דאָקטאָר? פאַר וואָס זאָלט איהר ניט גלויבען? עס זענען דאָ בעלי־הבית־טעס, וואָס קויפען אַ גאַנצע גאַנז אויף שבת און עס זענען דאָ אויך אַזוינע בעלי־הבית־טעס, וואָס קויפען נור אַ האַלבע, אַ פיערטעל און טהייל קויפען נור דעם גאָרגעל אָדער אַ פליעגעל פון דער גאַנז און בעגניגען זיך מיט דעם אויף שבת. דאָס נעמט זיך דערפון, ווייל די וואָס קויפען אַ גאַנצע גאַנז זענען פערמעגליך און די וואָס קויפען ווינציגער זענען אָרים. פאַלעשטי איז איין אָרים שטעדטיל פון 3000 יודישע אָרימע איינוואָהנער און זיי זענען ניט אין שטאַנד אויסצוהאַלטען אַ גאַנצען ראַבינער מיט אַ גאַנצען דאָקטאָר, האָבען זיי ביז די נייע וויבארעס, וואָס זענען פאָרגעקומען אין אָקטאָבער הודש, זיך בעניגט נור מיט דעם דאָקטאָר ה׳ שרייבער, וועלכער האָט לויט בעדינג פערנומען ביידע שטעלען—געהיילט קראַנקע און פערשריבען טויטע מיט לעבעדיגע. די פאַלעשטער יודען האָבען זיך אַ צייט געפיהלט צופרידען, און פון לאַנגע יאָהרען אָן האָט פאַלעשטי אויסגעקליבען אַ ראַבינער נ ו ר אַ ד אָ ק ט אָ ר, וואָרום בעזונדער אַ ראַבינער און בעזונדער אַ דאָקטאָר קען דאָס אָרימע שטעדטיל ניט אויסהאַלטען.

נאר איצטער ביי די נייע וויבארעס האָט פאלעשטי אַ גרויס אומגליק געטראָפען, אַדאַנק אַ געוויסען צד האָט מען אַנשטאַט אַ דאָקטאָר אויסגעקליבען דעם אַפּטהעקער פאר א ראַבינער. דער געוועזענער ראַבינער — דאָקטאָר איז אַוועקגעפאָהרען און ווער עס ווערט חס־ושלום קראַנק האָט ער ניט דאָ צו וועמען זיך צו ווענדען. אמת, עס געפינט זיך אין שטאָדט אַ קריסטליכער דאָקטאָר, נאר איהם מוז מען צאָהלען אַ רובל פאַר אַ וויזיט און אַ פאַלעשטער יוד איז גרינגער צו שטאַרבען ווי אין זיין גאַנצער שטוב צו געפינען אַ רובל און ווי אויף צו זעצעניש קריינקען איצט פיעל קינדער אין די אָרימע הייזער. אין בקור־חולים, וואוהין פריהער פלעגט אַריינקומען דער דאָקטאָר־ראַבינער, איז איצטער פוסט, די קראַנקע זענען זיך צוקראָכען טהייל אויף דער אמת׳ער וועלט און טהייל וואַלגערען זיך אויף דער גאַס, וואו זיי זעהן האָטש אַ לעבעדיגען מענשען און בעטען די פאָרבייגעהער מען זאָל זיי העלפען.

— אַ דאָקטאָר! אַ דאָקטאָר! שרייען איצט די פאַלעשטער יודען.

נאר וואָס העלפט עס, אַז אַ ראַבינער איז שוין דאָ און מעהר ווי אַ האַלבען דאָקטאָר איז דאָס אָרימע שטעדטיל ניט אין שטאַנד אויסצוהאַלטען.

ווי דער פאַלעשטער קאָרעספּאָנדענט שרייבט אונז, „האָט איצט
„שוין דער אַפּטהעקער הרטה וואָס ער האָט אָנגענומען די ראַבינער־
„שטעלע, ווייל, זינט דער דאָקטאָר איז אַוועקגעפאָהרען, לייזט ער ניט
„פאַר קיין רעצעפּטען, און די ראַבינער שטעלע ברענגט איהם ווינציגער
„הַכְנָסָה ווי זיינע אַפּטעטשנע פלעשליך און פראָשקעס. דערום איז
„צו האָפען אַז ווען דער אַפּטהעקער וועט זיך אָבזאָגען, וועלען זיין
„נייע וויבארעס און דאַן וועט מען געוויס אויסקלויבען אַ דאָקטאָר-
„אַ ראַבינער, און פאלעשטי וועט ווידער זיך לעבען רוהיג." אמן.

אֱמֶת.

מען שרייבט אונז.

ק י ע ו ו. נעכטען דעם 22-טען אָקטאָבער האָט מען ביי אונז געעפענט איין מוסטער חדר, וועלכען די קיעווער ציוניסטען האָבען געגרינדעט אונטערן נאָמען „שערי ציון".

אַז דער נייער חדר וועט באמת דיענען פאַר אַ מוסטער קענען אונז זיכערען די פערזאָנען, וואָס זענען אויסגעקליבען אין דער ציוניסטישער שול־קאָמיסיאָן, ווי די הערען יצחק יעקב ווייסבערג, ד"ר בענדערסקי, גלאַנט, גראָדזינסקי, ד"ר הרכבי, זלאָטאָפּאָלסקי, ראַבינער יאַמפּאָלסקי, מאָצקין, אַדוואָקאַט מאזיר, ראַבינער צוקערמאַן, און דער „געלעהרטער יוד" ביים קיעווער גובערנאַטור, צייטלין.

דאָס סיסטעם פון לערנען אין דעם חדר בעשטעהט אין דעם: צו לערנען אונזערע קינדער אונזער תורה, אונזער שפּראַך און ליטעראַטור פון די ערשטע קוועלען — דורך דעם תנ"ך און ניט דורך „מעטאָדעס". אין חדר וועט געלערנט ווערען מיט די קינדער אויף זייער מוטער שפּראַך, פּראָסט יודיש (זשאַרגאָן), כדי זיי זאָלען פערשטעהן וואָס זיי לערנען.

לעהרערס איז דאָ דערווייל 4. 3 אויף יודישע למודים און איינער אויף אַלגעמיינע וויסענשאַפטען. די צייט פון לערנען איז פון 9 פריה ביז 2 ביי טאָג יודישעס, און פון 2 ביז 4 רוסיש און חשבון. דער חדר ווערט צוטהיילט אויף 2 גרופען און 4 קלאַסען. דאָס גאַנצע פּראָגראַם איז אויסגערעכענט אויף 5 יאָהר לערנען. די מיטעל אויף אויסצוהאַלטען דעם חדר וועט זיין דאָס געלד, וואָס די שילער צאָהלען פאַר דעם לערנען — 5 רובל אַ חודש. איצט זענען דאָ שילער ניט מעהר ווי 40, ווייל מען האָט שפּעט געעפענט דעם חדר, נאר שפּעטער וועלען געוויס אַלע פּלעצער אין חדר פערפולט ווערען.

די אויסגעקליבענע קאָמיסיע פון געלעהרטע מענשען און פּעדאַגאָגען וועט אַכטונג געבען אויף דעם חדר. יעדען חודש וועלען זיי עקזאַמענירען די קינדער, אַלעס וואָס זיי האָבען אין דער צייט געלערענט. ה׳ ווייסבערג קומט יעדען טאָג אין חדר אַכטונג געבען אויף דעם לערנען.

ביים עפענען די שולע האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען פיעל מענשען פון דער קיעווער יודישער אינטעליגענץ. דער פּרעזעס ה׳ פּאָלינקאָווסקי האָט געעפענט די פערזאַמלונג מיט אַ רעדע, נאָך איהם האָט דער ראַבינער ה׳ צוקערמאַן געהאַלטען אַ רעדע וועגען יודישע ערציהונג בכלל. צום סוף האָט פּראָפעסאָר מאַנדעלשטאַם געוואונשען, דאָס דער חדר, „זאָל לעבען, וואַקסען און בליהען".

אהרן הלוי איזגור.

ב ן א ב ר ה ם פון ק אָ נ ס ק (ראַדאָמ. גוב.): די היגע חסידים האָבען אָנגעהויבען יאָגען און פּלאָגען די קאָנסקער ציוניסטען ניט נור אויף דעם

לעבען נאר אויף דעם טויט, קיין זאך שטעלט זיי ניט אב, זיי זאלען אויסטראכטען פערשידענע בלבולים אויף די ציוניסטען. וועלכע סטארען זיך עפים צו טהון פאר ארימע קינדער, זיי ווילען מאכען פאר זיי איין חדר — שטערען די חסידים; זיי ווילען צאהלען שקלים, קויפען אקציעס — שטערען זיי ווידער. עס האלט אזוי ווייט, אז ווען א ציוניסט קומט אין א בית המדרש דאווענען, צוגעהן זיך אלע און דער ציוניסט בלייבט אליין . . . אין חברה „בני ציון" האבען זיך געצעהלט 200 מיטגליעדער און עס איז פערקויפט געווארען ביז 150 אקציעס, נאר ווען עס איז געקומען צום איינצאהלען האבען געשטערט די חסידים און די חברה איז צופאלען געווארען. — נאר אדאנק די ה"ה א. און ה. די איינגעטהימער פון דער היגער אייזענפאבריק „סלאוויאנין" איז די חברה ניט אין גאנצען צופאלען געווארען און האבען ארגאניזירט א נייע חברה ציוניסטען.

די נייע חברה האבען די חסידים נאך מיט מעהר אימפעט אנגעהויבען יאגען און אויף די פראגען פון די ציוניסטען, וואס ווילען זיי מיט זייער יאגען, ענטפערען זיי, אז ווי באלד דער רבי הייסט ניט זיין קיין ציוניסט דארף מען ניט און מען טאר ניט. זאל דער רבי הייסען, וועלען אלע קאנסקער יודען ווערען ציוניסטען. „איך האב אליין אין מיין לעבען נערעדט מיט סיר משה מאנטיפיורי, האט זיך אנגערופען איין אלטער חסיד, און פון דעסטוועגען כל זמן דער רבי וועט ניט הייסען, וועל איך קיין ציוניסט ניט זיין און ניט דערלאזען אז ביי אונז אין בית המדרש זאלען דאווענען ציוניסטען". אט אויף דעם גרונד שטעהן אונזערע קאנסקער נעגנער פון ציוניזם.

אברהם פערעלמוטער פון לאדז: די נייע ציוניסטישע חברה „קדימה" האט ניט לאנג געפייערט דאס ערשטע יאהר זייט די חברה איז געגרינדעט געווארען. אויף דער פערזאמלונג האט מען פארגעשטעלט דאס בוררות „קולטורא" פון שלום עליכם וואס איז געדרוקט געוועזען אין „יוד" נומער 40—41. יעדער פון די פארשטעלער האט זיין ראלע אויסגעלערענט אויסוועניג אזוי, אז מען האט דאס שטיק געשפיעלט אהן א סופליאר. צום שלום האט מען געזונגען העברעאישע און ציוניסטישע ליעדער. דעם עולם איז זעהר געפעלען דאס שטיק „קולטורא", וועלכע די פארשטעלער האבען אויסגעצייכענט געשפיעלט. שפעט איז דער עולם צופריעדען זיך צוגאנגען צו הויז.

מ. פאווערמאן פון טשימשיליע (בעסאר. גוב.): ביי אונז האבען זיך געפונען צוויי חברות — „תלמוד תורה" און „ביקור חולים". צום בעדויערען האבען אזוינע צוויי נייטהיגע אנשטאלטען אויפגעהערט צו עקסיסטירען, נור דערפאר, וואס די גבאים ערפילען ניט זייער חוב. און קיינער אינטערעסירט זיך ניט, קיינעם ארט ניט וואס ארימע קראנקע וואלגערען זיך אין גאס און ארימע קינדער געהן ארום ליידיג.

אין נאמען פון די אלע אומגליקליכע בעט איך אייך דערמאנען חאטש מיט אפאר ווערטער אין אייער צייטונג. אפשר וועלען זיך אונזערע שטאדטפיהרער נעמען צו אזוינע זאכען, וואס זיי זענען מחויב צו טהון אלס שטאדט בעלי־בתים.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — דעם 18-טען נאוו׳ איז געווען אין וויען די ערשטע זיצונג פון דעם פארבערייטונגס קאמיטעט צו גרינדען א „פעריין פון פאכמענער אויסצופארשען דעם שטאנד פון פאבריקאציאן אין ארץ-ישראל". די אספה האבען צוזאמענגערופען די אינזשענערען זיידענער און קרעמענעצקי. פין די מיטגליעדער פון אקציאנסקאמיטעט זענען געווען דר. הערצל, דר. ע. קאקעש און בערטהאלד פייוועל. אויסערדעם זענען געקומען א סך ציוניסטען-טעכניקער און אויך סטודענטען טעכניקער פון די יודישע סטודענטישע חברות. צום פרעזעס פון פארבערייטונגסקאמיטעט איז אויסגעקליבען געווארען דער אינזשענער זיידענער. די ערשטע ארבייט פון פעריין וועט זיין צוצוגרייטען דאס וויסענשאפטליכע מאטעריאל איבער די פאבריקאציאנען און מלאכות, וועלכע מען איז בדעה צו גרינדען אין ארץ ישראל.

= אידיש גימנאזיום. דר. יונג, ראבינער אין אונגאריש-בראד האט געעפענט אין זיין שטאדט א יודישעס גימנאזיום, אין וועלכען מען וועט אויסער אלגעמיינע וויסענשאפטען אויך לערנען אלעס וואס איז נוגע בעזונדער א יודען. אין אונגאריש בראד איז אבער דא זעהר וועניג יודען און דערום קען דאס גימנאזיום נישט האבען קיין קיום. דר. יונג איז געקומען קיין קאלאמעא און געהאלטען א רעדע, אין וועלכער ער האט בעוויזען ווי נייטהיג עס איז צו מאכען א יודיש גימנאזיום. די רעדע האט געמאכט א גרויסע ווירקונג און די קהלה האט בעשלאסען צו גרינדען א יודיש גימנאזיום, אין וועלכעם מען וועט לערנען העברעאיש, יודישע געשיכטע און תנ"ך; שבת און יו"ט וועט מען אין דעם גימנאזיום נישט לערנען.

= דר. ליגער דער וויענער בירגערמייסטער איז נעביך בעשערט הארצוועהטאג. ער וועט מוזען איבערגעבען שטאדטגעלד אין יודישע הענד. אין דער לאטעריע, וועלכע געהערט צו דער שטאדט, האט געוואונען א יוד דאס גרעסטע געווינס 200,000 פל׳, און דר. ליגער וועט מוזען דאס געלד אליין איבערגעבען א יודען.

*

רוסלאנד. — דעם „וואסחאד", איז מען מודיע וועגען דער לאגע פון די יודישע קאלאניעס אין חערסאנער גובערניע. דער אורואזשאי פון תבואה איז געוועזען היינטיגס יאהר אין איניגע קאלאניעס א מיטעלמעסיגער און אין אנדערע וועניגער ווי מיטעלמעסיג; אין 6-7 קאלאניעס האט מען קוים ארויסגענומען פון פעלד אזוי פיעל וויפיעל מען האט פערזייט. אם מעהרסטען האבען געליטען די קאלאניעס: באבראווי קוט באלשאי און מאלאיא סיירעמינוחא, לוואווא, ראמאנאווקא, נאוואזשיטאמיר און סאיהאראק. עס איז היינטיגס יאהר בכלל נישט בעסער ווי פאראיאהרען און אין איין פרט איז ערגער, וואס ביי די פערמעגליכע קאלאניסטען זענען אויסגעגאנגען אלע זאפאסען. פאריגעס יאהר האבען די קאלאניסטען בעקומען שטיצע פון מיניסטעריום און פון יודישע צדקה-חברות און קיין פאדאטקעס האט מען ביי זיי אויך נישט גענומען, און היינטיגס יאהר איז אויסער וואס מען גיט זיי נישט קיין שטיצע, מאהנט מען אלטע חובות און אבצאהל.

= אין דער האנדווערק שולע, וועלכע געהער צו דער ווארשאווער קהלה, האט זיך לעצטענס פערגרעסערט די צאהל פון די תלמידים און בעטרעפט אצונד 230, אזוי אז מען קען שוין נישט מעהר צונעהמען קיין נייע תלמידים, ביז עס וועט זיין געענדיגט דאס נייע הויז, וועלכעס מען בויעט פאר די שולע. דער גרעסטע טהייל פון שילער, 100, זענען אין די שלאסעריי ווארשטאטען, וועלכע בעשטעהען פון 3 אבטהיילונגען: מעכאנישע, גיסעריי און שמידעריי. אין די ווארשטאטען פון שוסטעריי, רימעריי, בלעכעריי, טאקעריי און בארשטענמאכען געפינען זיך צו 25—30 שילער.

= לויט די ידיעות, וואס דער סעוואסטאפעלער גראדאנאטשאלניק האט פערעפענטליכט געפונען זיך נאך ביים לעבען 80 סאלדאטען, וועלכע האבען אנטהייל גענומען אין דער סעוואסטאפעלער מלחמה, און דארונטער 11 יורען. דער עלטעסטער פון זיי, אברם בן שמעון היגלער איז אלט 75 יאהר, און דער יוננסטער ליב פאנטאפעל איז אלט 69 יאהר.

= ווי מען איז מידיע דער „ראססיא" פון אדעס איז בעשטעטיגט געווארען דער בעשולדיגונגס אקט וועגען די אונרוהען, וועלכע זענען געוועזען אין אדעס אים יוני 1900. דער משפט וועט זיין אין חדש דעצעמבער אין דער סודעבנע פאלאטע. עס ווערען בעשולדיגט 49 רעדעלפיהרערס פון די אונרוהען. עס ווערט געמאהנט פאר היזקות ערך 200,000 רובעל.

= אין „ווארש׳ דנעווניק" איז געדרוקט א פראטעסט פון די ווארשאווער בעלי-מלאכות, וועלכע האבען מיט עטליכע חדשים צוריק דערלאנגט איין אנטראג צו דער פעטערבורגער אסיפה, פון בעלי-מלאכות, אז מען זאל יודען נישט אריננעהמען אין די צעכען. זייער אנטראג האבען זיי געשיקט צו דער אסיפה דורך די ווארשאווער אבטהיילונג פון דער חברה צו שטיצען רוסישע אינדוסטרי, נאר דער קאמיטעט פון דער אבטהיילונג האט זיך ערלויבט נישט פערגעגדיג ביי די בעלי מלאכות צוצושרייבען זיין בעמערקונג אז אויסצושליסען יודען פון די צעכען איז נישט גלייך. דער פראטעסט ענטהאלט איין גאנצען בעשולדיגונגס אקט אויף דעם קאמיטעט און אויף יודישע בעלי מלאכות.

דייטשלאנד. — רוסישע סטודענטען אין דייטשלאנד די „ראסיא" איז מודיע, אז אמאל פלעגען זיין אין שארלאטענבורגער פאליטעכניקום זעהר פיעל סטודענטען פון רוסלאנד און בעזונדערס רוסישע יודען, כדי איינצוטרעטען אין פאליטעכניקום האט מען נישט מעהר געדארפט ווי צושטעלען איין אטעסטאט פון א גימנאזיום אדער א רעאלשולע; יעצט איז אבער אנדערש: רוסישע סטודענטען מאכט מען גרויסע שוויריגקייטען ביים איינטרעטען, און מען פאדערט ביי זיי אויסער איין אטעסטאט פון א גימנאזיע אדער רעאלשולע נאך א צייגנים אז זיי האבען זיך עקזאמינירט אין א רוסישען אוניווערזיטעט און דארט נישט צוגענומען געווארען, ווייל עס איז קיין פלאץ נישט געוועז.

צוליעב די שוויריגקייטען האבען זיך די רוסישע סטודענטען געמוזט ווענדען מיט ביטטען צום רוסישען געזאנדטען און צום מיניסטער פון פאלקס בילדונג און בעטען ביי זיי זייער פראטעקציאן, אבער דאס אלעס האט נישט געהאלפען. מען האט נור זעהר וועניג צוגענומען און די איבריגע האבען געמוזט פאהרען אין אנדערע לענדער אדער צוריקפאהרען קיין רוסלאנד. ווי מען איז מודיע וועט מען ווייטער צונעהמען נור אזוינע רוסישע אונטערטהאנען, וועלכע האבען געענדיגט א רוסישע אוניווערזיטעט אדער איין פאליטעכניקום.

= די יודען אין העסען. די יודען אין העסען האבען דערלאנגט איין אפענעם בריעף צום פארלאמענט, אין וועלכען זיי פרעגען אן, פאר וואס מען לאזט נישט צו יודען צו זיין ריכטער, חאטש על פי דין האבען זיי גלייכע רעכטע מיט אלע בירגער. דער בריעף איז איבערגעבען געווארען א בעזונדערער קאמיסיאן, וועלכע זעהט דורך אלע אנפראגען וואס קומען אריין אין פארלאמענט. — דער רוב פון די מיטגליעדער פון דער קאמיסיאן האט מסכים געוועזען אז די העססישע יודען האבען דאס רעכט צו בעקלאגען זיך אויף דעם, וואס מען נעהמט ביי זיי צו א זכות, וועלכע קומט זיי על פי דין. דער יוסטיץ מיניסטער ה׳ דיטמאר האט אויך מורה געווען אז פרינציפיעל קענען יודען ווערען ריכטער. די קאמיסיאן האט דערום געפאדערט, אז דער מיניסטער זאל געבען א קלארע תשובה, פאר וואס יודען ווערען נישט צוגעלאזען צו זיין ריכטער.

*

רומעניען. — ה׳ דוד טריטש שרייבט אונז: לויט די לעצטע ידיעות וועט זיך צום נייען יאָהר די עמיגראַציאָן פֿון די רומעניש יודען נאָך מעהר פֿערשטאַרקען. די האָפֿנונג אַז דאָס נייע רומענישע מיניסטעריום וועט זיך אָננעהמען פֿאַר די יודען איז געוואָרען צו נישט. די לאַגע ווערט נאָך דורך דעם ערגער, דאָס אייניגע מלוכות פֿערמאַכען פֿאַר די יודען די גרעניץ. ווען די רומענישע יודען וואָלטען אפילו שוין יאָ געקענט פֿאָהרען איז די שאלה וואוהין זאָלען זיי פֿאָהרען און וואָס וועט דערפֿון אַרויסקומען? כדי אַז דאָס פֿאָהרען זאָל נישט ברענגען צו נייע צרות און אומגליקען וואָלט נייטהיג געווען צונויפֿצונעהמען איין גרויסען קאַפּיטאַל, צו שאַפֿען אַ געהעריגע אָרגאַניזאַציאָן און צו געפֿינען אַ לאַנד, וועלכעס זאָל די עמיגראַנטען אַריינגעהמען צו זיך. ווען מיר ווילען דאָס אַלעס נישט טהון בלייבט נור איין מיטעל — צו ווירקען אויף די רומענישע ממשלה מיט הילף פֿון די מלוכות, וועלכע האָבען אונטערגעשריבען דעם בערלינער טראַקטאַט. צו דעם צוועק דאַרף מען תיכף אויפֿשרייבען אַ רעפֿעראַט וועגען דער לאַגע פֿון די יודען אין רומעניען אין פֿראַנצויזישער, דייטשער און ענגלישער שפּראַך, ערקלערען אין איהם ווי וועניג די רומענישע רעגיערונג ערפֿילט די התחיבות, וועלכע זי האט גענומען אויף זיך אין דעם בערלינער טראַקטאַט, און דעם רעפֿעראַט פֿונאַנדערשיקען צו אַלע גרויסע לייט אין די מלוכות, וועלכע האָבען אונטערגעשריעבען דעם טראַקטאַט, און אויך צו די רעגיערונגען פֿון די לענדער, אין וועלכע יודען עמיגרירען, ווי טערקיי און די פֿעראייניגטע שטאַאַטען. עס איז נישט אמת אַז אַלע זענען שוין בעקאַנט מיט דער לאַגע פֿון די יודען אין רומעניען.

= צעכען פֿון בעלי מלאכות אין רומעניען. דעם 27 און 28-טען אָקטאָבער איז געווען אין בוקאַרעשט אַ קאָנגרעס פֿון אַלע בעלי מלאכות אין רומעניען. דער קאָנגרעס האָט זיך צונויפֿגענומען צו דעם צוועק: דורכצופֿיהרען ביי דער ממשלה אַז זי זאָל איינפֿיהרען אַ געזעץ, נאָך וועלכען יעדער בעל מלאכה זאָל מוזען געהערען צו אַ צעך אין נישט טאָרען זיך פֿערנעהמען מיט זיין מלאכה, ביז ער וועט ניט בעקומען אַ צייגניס פֿון צעך. דער צוועק פֿון דעם געזעץ איז צו פֿערצווימען דעם וועג די יודען, זיי זאָלען זיך נישט קענען פֿערנעהמען מיט קיין מלאכה. נאָך דעם ווי עס זענען אָנגענומען געוואָרען אַלע אַנטרעגע, וועלכע זענען פֿאָרגעלעגט געוואָרען דעם קאָנגרעס, האָט מען געשיקט אַ דעפּעשע דעם האַנדעלסמיניסטער נ. פֿיליפּעסקו, אַז ער זאָל בייהילפֿיג זיין די רומענישע בעלי מלאכות, אַז זיי זאָלען קענען אויספֿיהרען זייער ציעל. דער מיניסטער האָט זיי צוגעזאָגט זיין הילף.

*

פֿראַנקרייך. — וויטער קאַבלענץ. דער פֿראַנצויזישער אָפֿיציר קאַבלענץ איז אַ יוד איין עקשן; ער האלט זיך פֿאַר אַ פֿראַנצויזישען אָפֿיציר מיט אַלע גלייך, און וויל באַין אופן נישט מוחל זיין אויף זיין כבוד. און זיינע חברים האלטען איהם דוקא פֿאַר אַ יודען און ווילען איהם קיין כבוד נישט אָבגעבען. איבער דעם קומען אַלע מאָל ארויס מאוסע סכסוכים. דער בעקאַנטער גביר ליבודי מאכט אַלע יאָהר איין געיעג אין זיינע גיטער, אויף וועלכער עס פֿלעגען קומען אומגערופֿען אַלע אָפֿיצירען פֿון דער פאנטענעבלער קריעגסשולע. ער האָט היינטיגס יאָהר אויך געמאכט אַ געיעג און צווישען אלע אָפֿיצערען פֿון פאנטענעבלער שולע איז געקומען אויך דער יודישער אָפֿיצער קאבלענץ. אָבער, ווי ליבודי האָט איהם דערזעהען, האָט ער געגעבען א בעפֿעהל אז מען זאָל אָבלעגען דאס געיעג און געהייסען זיין שוואגער זאָגען קאבלענצען, דאס ער פֿערלאנגט נישט אז ער זאל זיין צווישען די געסט. קאבלענץ האָט זיך געפֿינען בעליידיגט און ארויסגערופֿען ליבודי׳ס שוואגער אויף א דועל.

לויט די לעצטע ידיעות איז קאבלענץ אין דעם דועל פֿערוואונדעט.

צוליעב קאבלענצען זענען געוועזען אויך אייניגע דועלען צווישען יודישע און פֿראנצויזישע אָפֿיצירען אין דער שולע פֿון פֿאנטענעבלא.

*

ענגלאַנד. — סאלסבערי און די רומענישע יודען. דער מיטגליעד פֿון ענגלישען פארלאמענט בנימין כהן דערצעהלט אין לעצטען נומער „דזואיש קראניקל" וועגען זיינע פֿערהאנדלונגען מיט לארד סאלסבערי מכח די רומענישע יודען. עס איז ידוע, האט דער מיניסטער בראָדריק געענטפֿערט אין פארלאמענט אויף איין אנפֿראגע, אז די ענגלישע רעגיערונג האט נישט בעקומען קיין שום אָנקלאגען אויף רומעניען. ה׳ כהן האָט זיך דערום געווענדעט מיט א לאנגען בריעף צום לארד סאלסבערי, אין וועלכען ער האָט געשילדערט ריכטיג די איצטיגע לאגע פֿון די רומענישע יודען. לארד סאלסבערי האָט געגעבען איין אנטוואָרט וועלכער קען נישט פֿערעפֿענטליכט ווערען, ווייל עס איז אויף איהם אויפֿגעשריעבען „פּריוואט". נאָר אין דער אנטוואָרט — שרייבט כהן — האָט מיר סאלסבערי דערמאָהנט אז מיט 20 יאָהר צוריק האָט ער — סאלסבערי — אָנגעווענדעט קרעפֿטיגע מיטעל צו פֿערזאָרגען די רומענישע יודען, אָבער ער איז נישט שולדיג אין דעם דאס זיין ארבייט האָט גאָר קיין נוצען נישט געבראכט.

ה׳ בנימין כהן גיט דערום איין עצה, אז מען זאָל וואַרטען, און לעת-עתה נישט פֿאָרנעהמען קיין שום סטאראניעס ביי דעם מיניסטעריום פֿאַר איסלאנד.

דִי פֶּערלאָזטֶע כַּלָה.

פֿאָלקס־מאָטיוו.

I.

בְּרֶעטְלִיךְ קוֹיף אִיךְ מִיר פַּאר גֶעלְד,
שְׁלָאג אִיךְ זֵיי צוּזַאמֶען,
בּוֹי אִיךְ מִיר אַ שִׁיפֶעלֶע
צוּ פָאהְרֶען אִיבֶּער יַמֶ׳ען.

לָאז אִיךְ מִיךְ אִין וֶועג אַרַיין,
אִין וֶועג, אִין וַוייטֶען;
שְׁפְּרֵייט אִיךְ מִיר אַ זֶעגֶעל אוֹיף,
אַ לַאנְגֶען אוּן אַ בְּרֵייטֶען.

שְׁפְּרֵייט אִיךְ מִיר אַ זֶעגֶעל אוֹיף,
בְּלָאזְט אִיהְם אוֹיף דֶער ווִינְד.—
ווִינְד, דוּ ווִינְד, מַיין שִׁיפֶעל טְרָאג
צוּ יֶענֶעם בְּרֶעג גֶעשְׁווִינְד.?

אוֹיפְ׳ן בְּרֶעג פוּן גְרוֹיסֶען יַם
אִיז אַ שְׁטָאדְט פַּארְהַאן,
גֶעהְט זִיךְ דָארְט שְׁפַּאצִירֶענְדִיג
אַ בְּלָאנְדֶער יוּנְגֶערְמַאן.

רֶעדְט אוּן שְׁמֵייכֶעלְט חֵנֶ׳וְדִיג,
לַאכְט אוּן זִינְגְט אַ לִיעד...
ווֵייסְט עֶר חָאטְשׁ, אוֹי פִיהְלְט עֶר חָאטְשׁ
מַיין הַארְץ, מַיין שְׁוֶוער גֶעמִיטְה?!

II.

צְווִישֶׁען טָאג אוּן נַאכְט בַּיים בְּרֶעג
בְּלַייבְּט מַיין שִׁיפֶעל שְׁטֶעהְן;
וֶועה אִיךְ אִיהְם שְׁפַּאצִירֶען דָארְטֶען
מִיט אַ מֵיידִיל גֶעהְן.

הָאט עֶר מִיךְ דֶערְזֶעהְן אוּן שְׁרַייט:
„רָחֵלֶ׳ע דוּ מֵיין!"
לוֹיפְט עֶר צוּ אוּן שְׁפְּרִינְגְט צוּ אַיהר
אִין שִׁיפֶעלֶע אַרַיין;

קוּשְׁט עֶר מִיךְ אוּן הַאלְזְט עֶר מִיךְ,
נֶעמְט עֶר מִיךְ אַרוּם...
פְּלוּצְלִינְג לוֹיפְט דָאס מֵיידִיל צוּ
אוּן קֶעהְרְט מַיין שִׁיפֶעל אוּם!

פַּאלֶען מִיר אִין יַם אַרַיין,
שְׁלִינְגְט אַ פִישׁ אוּנְז אֵיין...
שְׁווִימְט אַוֶועק מַיין שִׁיפֶעלֶע
טְרוֹיעֶרִיג, אַלֵיין.

שְׁווִימֶען שְׁווִימְט עֶס טָאג אוּן נַאכְט
בֵּייזֶע ווִינְדֶען יָאגֶען...
ווֶער עֶס וֶועט מַיין שִׁיפֶעל טְרֶעפֶען,
זָאל עֶר קַדִישׁ זָאגֶען.

ה. ד. נאמבערג.

משֶׁה׳לע.

די רויטע, שענע גוטע הימלען פֿלעגען ביי זייער אונטערגעהען שטענדיג מאַכען משה׳לען פֿערקלערט: נאָר אָפֿט פֿלעגט ער זיינע געדאַנקען פֿעריאָגען מיט שפּיעלען זיך „אין פֿערד און וואָגען".

געוועזען איז משה׳לע אַ שען יונגיל, מיט רויטע בעקליך, שוואַרצע הערליך, רויטע ליפּעליך, בלישצענדע שוואַרצע אויגעליך, און געלערענט האָט ער ביי ר׳ יהודא הירש׳ן.

און ווען דער מלמד פלעגט איהם מוסר זאָגען, ווי דער עונש איז אַזוי גרויס און שרעקליך אויף יענער וועלט, ווי מען ברענט און בראָהט, ווי מען מוז אַליין ברענגען האָלץ צום גיהנם, און ווי דערנאָך טונקט מען איין אין סמאָלע און מען וואַרפט אין גיהנם אַריין, פלעגט משה'לע פערקלערט ווערען, דער בייזער געדאַנק פלעגט איהם ווייטער קומען אין זינען אַריין.

פעריאָגען איהם פלעגט פריווען משה'לע מיט אַלע מיטלען, מיט אַרומלויפען, מיט אַרומשנגצ'ען זיך.

ער פערנעסט עם טאַקע.

נאָר ווען עס ווערט נאַכט—ביים זון אונטערגעהען, און דערנאָך ביי דער שיין פון דער לבנה פלעגט ער ווייטער דאָסזעלבע קלערען.

גאט איז אַ גוטער, גאָט — האָט ער געזעהען אין דער שענער וועלט, וואָס ער האָט בעשאַפען; די זון בשעת זי געהט זיך טובל זיין אין דעם טייך אַריין, וואָס פליסט אויף יענער זייט וואַלד, קוקט דאָך אַזוי ליעבליך, אַזוי צערטליך אזוי הערצליך! דאַכט זיך זי גריסט, דאַכט זיך זי קושט. גאט איז אַ גוטער — אַ שענע וועלט האָט ער בעשאַפען מיט אַ שענער לבנה, וואָס קוקט אַראָב מיט איהרע מילדע זיסע שטראַהלען.

און די שטערן גריסען אַראָב פון דער הויך און שיקען איין לופט־קוש צו די מענשען...

און דאָס וועלדיל, די ביימער מיט די בלימליך זענען אויך גוט און זיס...

און דאָס בעסטע פון זיי — איז דאָס וואַסעריל, וואָס פליסט שטיל... דאָרטען וואו די שדים קומען זיך טובל זיין ביי נאַכט.

און דאָס אַלעס האָט גאָט בעשאַפען, אין זיי אַריין געגעבען די גוטסקייט, די זיסקייט.

גאָט איז אַ גוטער, גאָט איז אַ זיסער. פלעגט משה'לע טראַכטען ביי זיך.

און טראַכטענדיג דאָס ווערט ער פערקלערט. ער דערמאַהנט זיך וואָס דעד רבי האָט איהם געזאָט...

„און די רשעים פאַלען דערנאָך צו צום „כסא כבוד", ווילען אָנהאַפען אן די קדושה... אָבער שרעקליכע „מלאכי חבלים", פעריאָגען זיי פון דאָרט מיט פייערדיגע ריטער אין גיהנם אַריין".

„און דער גיהנם ברענט, פלאַקערט אַז ס'איז אַ שרעק".

„און מען טונקט זיי איין אין סמאלע. און מען וואַרפט זיי אין פייער אַריין".

„און דערנאָך מאַכט מען זיי לעבעדיג, מען זעצט זיי אויף שפילקעדיגע פערדליך".

און דאָס אַלע האָט זיך משה'לען פאָרגעשטעלט ווי לעבעדיג, ער האָט געזעהען די אומגליקליכע מענשען, וואָס ווערען געפייניגט אונטער די שרעקליכע הענד פון די מלאכי חבלים, ער האָט געהערט זייער קרעכצען, ער האָט געזעהען זייערע טרעהרען...

— רבי, פאַר וואָס קומט דאָס זיי? פרעגט משה'לע פערוואונדערט און רחמנות'דיג.

— פערשטעהסט נישט שוטה? ווייל זיי זענען רשעים"...

— רבי, ווער מאַכט זיי פאַר רשעים?

— זיי מאַכען זיך אַליין. דער גוטער וועג און דער שלעכטער וועג איז ביי דעם מענשענ'ס האַנד אַליין...

משה'לע פערטראַכט זיך.

— רבי, און דער אויבערשטער קען מאַכען וואָס ער וויל?

— אַוודאי, אַוודאי, אַוודאי.

— און פון רשעים צדיקים אויך?

— אַוודאי.

— און היינט פאַר וואָס זשע מאַכט נישט דער אויבערשטער אַז אַלע זאָלען זיין צדיקים?

—פערשטעהסט דו מיר, כדי דער **מענש זאָל אַליין תשובה טהון.**

משה'לע האָט אויפגעצויגען די אַקסלען, ער האָט נישט פערשטאַנען.

גאט האָט אַלעס בעשאַפען.

די גוטע הימלען, די זיסע נאַכט, די שענע לבנה און די פריינדליכע שטערענליכט.

דער אייגענער גאָט האָט בעשאַפען גוטע מענשען און שלעכטע מענשען.

און די שלעכטע מענשען פייניגט מען אויף יענער וועלט מיט כל מיני יסורים.

און דער גאָט קען מאַכען אַז די שלעכטע מענשען זאָלען גוט זיין.

אין דער גאָט איז אַ גוטער--אַ זיסער גאָט.

און דאָך זאָגט דער רבי: די שלעכטע מענשען ווערען געפייניגט, זיי האַפען זיך אָן פאַר גאָטס שטוהל. און מַלְאֲכֵי חַבָּלִים יאָגען זיי אַוועק, און גאָט זיצט און קוקט.

— אוי, ווען איך וואָלט געווען גאָט – טראַכט ביי זיך משה'לע און ווערט פערשעמט — נור איין מינוט — מעהר נישט, איך וואָלט געמאַכט, אַז אַלע זאָלען זיין צַדִיקים, אַז אַלע זאָלען גוט זיין, אַז אַלע זאָלען פרום זיין. —

‏״איך וואָלט גענומען די גוטסקייט, וואָס געפינט זיך אין הימעל!— און צווישען די מענשען צוטהיילט. —

— האַ! האַ! וואָלט געווען אַ לעבען. אַלע וואָלטען געמוזט גוט זיין, גאָר זיך נישט געבייזערט — דער רֶבִּי, דער טאַטע — אַלע — אֲפִילוּ דער בֵּית־הַמֶּדְרָשׁ־שַׁמָּשׁ.

—וואָלט די גוטסקייט אין הימעל צו ווינציג געווען, וואָלט איך דאָס ביסיל, וואָס געפינט זיך אין מיין האַרץ— צוגעלייגט...—

שלום אַש.

קאַליקעס.

פון מ. ספעקטאר.

(פאָרטזעטצונג)

X.

צווישען נייע פריינד.

אידאַ וואָהנט שוין לאַנג ניט ביי קריינינען אין הויז. נאָך זומער, ווען זי האָט פערבראַכט אויף דער דאַטשע ביי סאַלאָמאָנאווען צווישען איהרע בעקאַנטע, האָט זי בעמערקט ווי אַנאַ האָט זיך צו איהר איבערגעביטען. אין אָנהויב האָט זי ניט פערשטאַנען פאַר וואָס, זי האָט געזוכט איין אורזאכע און האָט זי באַלד געפונען. אַנאַ אַליין האָט איהר געזאָגט, אז זינט אידאַ איז געקומען, האָט זי אָנגעוואָרען אַלע איהרע האָפענונגען אויף ארקאַדיע מאַרקאָוויטשען, וועלכען זי האָט ליעב געהאַט פון קינדווייז אָן. אַרקאַדיע האָט איהר אַליין דערצעהלט אַז ער קען אָהן אידאַן ניט לעבען. אידאַ האָט זיך פערענטפערט, אַז זי פיהלט זיך אין דעם כלל ניט שולדיג, ניט ווענען אַזוינע זאַכען איז זי געקומען קיין פעטערסבורג, זי איז געקומען לערנען, אַרבייטען. אָבער אידאַ האָט שוין מעהר ניט געקאָנט זיין אַנאַ'ס אַ חַבֶרְתָּה או איז איבערגעפאָהרען אין אַ פרעמד הויז אויף דעם פינפטען שטאָק, וואו עס ווערען פערדונגען קליינע ביליגע צימערליך פאַר פרייליין קורסיסטקעס, וועלכע לערנען אין פערשיעדענע שולען.

איהר פאָטערס פריינד קריינון און סאלאַמאָנאוו זענען געוועזען דאַגעגען וואָס זי איז איבערגעפאָהרען אין אַ פרעמד הויז, יעדער האָט זי געבעטען איבערפאָהרען צו זיי. אַנאַ איז זעלבסט געקומען זי איבערבעטען אַז זי זאָל צוריק איבערפאָהרען צו זיי אין הויז. איהרע עלטערן האָבען איהר אויך געשריעבען אַז זי זאָל נור וואָהנען ביי זיינע פריינד, ביי קריינינען אָדער ביי סאַלאָמאָנאָווען, נור אידאַ האָט זיך אַזוי גוט געפיהלט אין דעם פרעמדען הויז צווישען די נייע חברתעס, אַז זי האָט פון נאָך אַמאָל איבערפאָהרען ניט געוואָלט וויסען און הערען. זי האט געשריבען איהרע עלטערן אַז זי איז שוין ניט קיין קינד און ווייסט אַליין ווי זי דאַרף זיך אויפפיהרען אין לעבען. זי וויל

ניט זיין קיין אומזיסטיגע עסערין, זי וויל לעבען פֿון איהר אייגענער אַרבייט. די ערשטע צייט איז זי געוועזען אַ גאַסט און האָט ניט געקענט דאָס לעבען אין דער נייער שטאָדט, אָבער איצט איז זי שוין אַ פּעטערסבורגער איינוואָהנערין. איהרע עלטערן האָבען ווילענדיג ניט ווילענדיג געמוזט דערויף בעשטעהן, קענענדיג וייער ליעב קינד אַז זי ווייסט וואָס זי טהוט.

צווישען די נייע חברת׳עס האָט זיך אַנאַ באמת געפֿונען זעהר גוט, זי האָט אין זיי געפֿונען איהר וועלט, איהר לעבען, זי האָט אין זיי געפֿונען דאָס, וואָס זי האָט שוין לאַנג געזוכט, — דיזעלבע אידעאַלען אין לעבען, צו וועלכע זי האָט זיך אַליין געצויגען. זי האָט איצט געזעהן אַז זי איז ניט איינע, אַז עס איז נאָך דאָ אַ סך אַזוינע ווי זי, וואָס האָבען אַוועקגעוואָרפֿען זייער היים צוליעב דעם לערנען און קענען אַרבייטען.

צווישען איהרע חברת׳עס — די קורסיסטקעס האָט זי געפֿונען פֿיעל יודישע פֿריילין פֿון פֿערמעגליכע עלטערן, וועלכע האָבען זייערע טעכטער נערופֿען אַהיים, זיי צוגעזאָגט טויזענדער נדן, זיי זאָלען התונה האָבען און ניט זיך וואַלגערען אין פֿרעמדע שטעדט צווישען פֿרעמדע מענשען, וואָהנען אויף דעם פֿינפֿטען שטאָק און עסען ביליגע מיטאַגס. נאר די קינדער פֿלעגען ניט אויפֿהערען שרייבען זייערע עלטערן, אַז זייער גליק איז ניט אין דעם נדן, זיי ווילען פֿריהער ווערען אַליין מענשען, אַליין פֿאַר זיך קענען פֿערדיענען ברויט, זיי ווילען ניט אַז מען זאָל פֿאַר זיי בעצאָהלען די מאַנען מען זאָל זיי צונעהמען ביי די עלטערן.

די עלטערן האָבען ניט פֿערשטאַנען זייערע קינדער, די קינדער האָבען ניט געוואָלט פֿאָלגען די עלטערן. פֿון ליעבשאַפֿט צו די קינדער האָבען די עלטערן פֿון דעסטוועגען געשיקט געלד אויף צו לעבען, און די עלטערן וואָס האָבען גערעכענט, אַז ווען זיי וועלען ניט שיקען קיין געלד, וועלען זייערע קינדער מוזען אַהיים קימען, האָבען געהאַט אַ גרויסען טעות; מען איז זיך בעגאַנגען אָהן זייער געלד, מען האָט געלעבט פֿון ביליגע שטונדען, גענעסען אַ מיטאָג איין מאָל אין דריי טעג, געלעבט נור מיט טהע און ברויט און מען האָט געלערנט, גע־אַרבעט, און פֿרעהליך און מונטער געוועזען.

ביי אַזאַ לאַגע האָבען זיך איבערגליקליך געפֿיהלט אָט די אַלע יודישע מיידליך פֿון דער יודישער טשערטאַ, וואו זיי האָבען זיך געפֿיהלט אָהן לופֿט אַז זיי ווערען דערשטיקט, און זיי זענען דערום אָהן רעכנונג, אָהן איבערלעגונג געגען ווילען פֿון זייערע עלטערן געלאָפֿען אין דער גרויסער שטאָדט לערנען.

אויף דעם פֿינפֿטען שטאָק אין אַ קליין צימעריל מיט אַ קליין פֿענסטעריל, דורך וועלכען מען זעהט אַ סך קיימענעס מיט אַ שטיקעלע הימעל, פֿלעגען זיך צוזאַמענקומען עטליכע חברת׳עס, דאָס מעהר האַלב הונגעריגע, האַלב זאַטע און ביי טהע מיט ברויט האָט מען געלאַכט און דערצעהלט פֿון זייער שולע — די אקושארסקע קורסען.

נעכטען זענ׳ען זיי געוועזען אין דעם אַנאַטאָמישען זאל, וואו דער פּראָפֿעסאָר האָט פֿאַר זיי געהאַלטען אַ לעקציע און דערביי צושניטען אַ טויטען קערפּער. זיי זענען שיער הלישות געבליבען פֿון דעם ניט גוטען רֵיחַ, נאר איצט אַרט זיי שוין ניט, נאר קיין פֿליישיגען מיטאָג קענען זיי פֿון דענסמאָל אָן ניט עסען. אָבער ווי גוט האָט דער פּראָפֿעסאָר ערקלערט, ער האָט זיי געעפֿענט די אויגען — זיי ווייסען איצטער ווי אַ מענש איז געבויט.

איינע האַפּט אַרויס פֿון אונטער׳ן בעט אַ קעסטיל מיט מענשען־ביינער און אויך אָ קאָפּ, די וואָס זענען ניט לאַנג אַריינגעטרעטען אין דער שולע הויבען זיך אָן שרעקען, נאָר די עלטערע קורסיסטקעס לאַכען, די יונגערע מאַכען זיך האַריך אַז זיי האָבען קיין מורא ניט און נעהמען דעם קאָפּ מיט די איבריגע ביינער אין די הענד.

— נו, טרעפֿט, וואו געפֿינט זיך דער און דער ביין, פֿרעגט איינע, און די צווייטע טרעפֿט און ווייזט אָן אויף זיך אָדער אויף אַ חברתה וואו אַזאַ ביין געפֿינט זיך.

— אייערנעכטען בין איך געוועזען דעזשורנע, בעריהמט זיך איינע, איך האָב געהאַט פֿיער געווינערינען, איינע איז געשטאָרבען אויף מיינע הענד און ביי דריי האָב איך קינדער גענומען — אַזוינע שענע געזונטע קינדערליך.

— איך האָב בעקומען פֿון מיין מוטער אַ בריעף, דערצעהלט איינע פֿון בערשיד, זי פֿרעגט מיך, צי עס איז אמת וואָס מען האָט איהר דערצעהלט, אַז ביי מיר אין צימער געפֿינען זיך מענשען־ביינער מיט אַ קאָפּ פֿון אַ מענשען און ווי אַזוי האָב איך קיין מורא ניט צו שלאָפֿען מיט די ביינער צוזאַמען אין איין צימער.

אַלע שיסען אויס אַ געזונטען יונגען געלעכטער.

פֿיעל דערמאַנען זיך אין זייער ווייטע היים, און זיי ווערען בעלעבט פֿון שטאָלץ, מיט וועלכען זיי קוקען אויף זייערע איבערגעבליבענע אין דער היים שוועסטער, וואָס זיצען פֿערלעגט די הענד, פּוטצען זיך יעדען טאָג און וואַרטען ביז מען וועט ברענגען אַ חתן, וועלכער וועט זיך הייסען בעצאָהלען.

— איך וואָלט זיך געפֿיהלט זעהר אומגליקליך ווען איך זאָל געוועזען בלייבען אין דער היים.

— איך וואָלט פֿריהער געשטאָרבען, ווען דער צוועק פֿון מיין לעבען זאָל נור בעשטעהן אין דעם, צו וואַרטען אויף אַ חתן. עס וועט קומען אַ שדכן, די מאַמע וועט זיך מיר הייסען אויספּוטצען אין דעם שענסטען קלייד, דערנאָך וועט קומען אַ פּוסטער בחור, וועלכען איך קען ניט און וויים ניט און זעה דאָס ערשטע מאָל, און מיט אַזוינעם וועל איך דאַרפֿען די וועלט אָבלעבען, אייביג זיין אַבהענגיג פֿון איהם, אויסשטעהן אַלע זיינע קאַפּריזען, ווייל ער וועט מיך מְפַרְנֵס זיין. — איך וואָלט פֿריהער געשטאָרבען ווען איך זאָל געוועזען בלייבען אין דער היים, ניט פֿאָהרען לערנען.

און אַלע זענען גליקליך, אַלע זענען צופֿרידען, וואָס זיי געפֿינען זיך דאָ אין דער גרויסער שטאָדט און לערנען אַרבייטען.

אידא איז מקנא איהרע חברת׳עס, וואָס זענען שוין אַריינגעטרעטען אין דער שולע, זי גרייט זיך צום עקזאַמען, זי וואָלט אויך געוואָלט הערען דעם פּראָפֿעסאָרס לעקציע, זי וואָלט אויך געוואָלט זיין דעזשורנע אין קליניק פֿון די אקושארסקע קורסען, זי וויל אויך אַרבייטען און יענעם נוטצען ברענגען.

אידא גלויבט פֿעסט אין איהרע פֿעהיגקייטען אַז זי וועט דעם עקזאַמען אויסהאַלטען און ווערען אין גיכסטען אַ קורסיסטקע. אויסער וואָס זי גרייט זיך צום עקזאַמען, מוז זי נאָך לויפֿען אויף די ביליגע שטונדען, פֿון די קליינע פֿערדינסטען לעבט זי אַזא לעבען ווי דאָס מעהר איהרע חברת׳עס.

אַזא זעלבסטשטענדיג לעבען פֿול מיט אַרבייט און האָפֿענונג גיט איהר צו מעהר לעבען, מעהר קרעפֿטען און זי פֿיהלט זיך גליקליך.

צוליעב איהרע עלטערן קומט זי אַמאָל צו קריינינען און צו סאלאמאנאווען אין הויז, נאר עס איהר שטענדיג דאָרטען אַליץ פֿרעמד, אַלעם וואָס זי הערט דאָרט רעדען האָט פֿאַר איהר קיין אינטערעס, זי בעגעגענט זיך דאָרט מיט מענשען, מיט וועלכע זי קען ניט רעדען און פֿערשטעהען זיך ניט איינער דעם אַנדערען, נאר זי געהט צו איהר טאַטענס פֿריינד.

אנא לויפֿט אייך אמאָל אַריין צו איהר אויף דעם פֿינפֿטען שטאָק זעהן וואָס זי מאַכט, שטענדיג אָנגעטהון אין זיידענס מיט דעם נייעסטען מאדנע היטעלע, מיט דעם שענסטען זיידענעם זאנטיק און מיט קאָליערענדיגע האַנדשקעליך, זי טרעפֿט אָפֿט ביי איהר אין צימערל איהרע חברת׳עס. אַנאַ דערצעהלט זיי פֿון אַלע נייעס וואָס מען האָט געשפּיעלט אין טהעאַטער, פֿון די אַבענדס, וואו זי האָט געטאַנצט, פֿון די נייעסטע מאָדעס, אַלע שווייגען און הערען. אַזוי רעשט אַנאַ דאָרט אָב אַ האַלבע שעה און רעשענדיג אַנטלויפֿט זי זאָגענדיג דערביי, אַז מען זאָל איהר ענטשולדיגען, זי האָט קיין צייט ניט און בעט אידאן זי זאָל צו זיי קומען; קיינער האַלט זי ניט אויף און אַנאַ לויפֿט אַוועק און האָט נאָכדעם אויף דריי טעג צו דערצעהלען פֿון די משוגענע פּראָווינציאַל־

נע פֿריילין, וואָס טראָגען היטעליך מיט קליידער פֿון פֿאַר דריי יאָהרען און לעבען ווי קאַטאַרזשניקעס.

אַמאָל פֿלעגט אַנאַ אַריינלויפֿען צו אידאַן מיט אַ שמחה, אַז זי האָט אַ לאָזשע אין טהעאַטער און איהר פֿאָטער בעט אידאַן זי זאָל אויך געהן, נאַר אידא פֿלעגט זיך אָבזאָגען, אַז זי האָט ניט ליעב צו זיצען אין אַ לאָזשע, איהר איז פֿרעהליכער צו געהן אין טהעאַטער מיט איהרע חברת׳עס אויבען אויף דער גאַלעריע פֿאַר צוואַנציג־דרייסיג קאָפּיקעס אַ בילעט, דאָרט איז איהר פֿרעהליך, דאָרט האָט זי הנאה פֿון טהעאַטער, זי געפֿינט זיך דאָרט היימיש, מען קלאַפּט און מען רופֿט אַרויס די אַקטיאָרען און אין לאָזשע איז איהר סקוטשנע, מען דאַרף דאָרט זיצען ווי ביי יענעם צו גאַסט.

און אַנאַ האָט ווייטער אַ צייט צו דערצעהלען פֿון דער משוגענער פּראָווינציאַלקע.

פֿון דער צייט אָן, זינט אידא האָט אויף סאַלאָמאָנאָווס שבת־צור־נאַכטס זיך צווויינט פֿון דעם יונגען דאָקטאָרס ווערטלען זיך, האָט זי אין גאַנצען: ויפֿגעהערט צו קומען צו איהר פֿאָטערס פֿריינד. זי ווייסט אַליין ניט, זי קען זיך זעלבסט ניט אָבגעבען קיין חשבון פֿאַר וואָס זי האָט זיך פֿון דעם דאָקטאָרס חכמ׳נען אַזוי בעליידיגט און פלוצים אונ־ערוואַרטעט פֿאַר זיך זעלבסט, האָט זי אויסגעשאָסען מיט אַ געוויין און איז אַנטלאָפֿען, געזאָגט אַז זי איז אין דעם הויז דאָס לעצטע מאָל, זי וויל זיי אַלע מעהר ניט קענען.

אידא האָט זיך דערנאָך געשעמט פֿאַר זיך אַליין, וואָס זי איז אַזוי נאַריש, אַזוי קינדעריש אַרויסגעשפּרונגען אַז אַלע האָבען פֿון איהר געלאַכט, זי וואָלט געקענט אויך אָהן אַזאַ אַרויסשפּרינגען אויפֿהערען געהן צו זיי.

אויף דעם צווייטען טאָג, ווען סאַלאָמאָנאָוו מיט זיין פֿרוי זענען צו איהר געקומען זי אויסזידלען פֿאַר וואָס זי האָט זיך אַזוי אויפֿגע־פֿיהרט און זי געבעטען זי זאָל ווייטער אָנהויבען צו זיי געהן, ווייל „וואָס קעהרט זיך איהר אָן, וואָס דער נאַרישער דאָקטאָר ווערטעלט זיך,“ האָט זיך אידא פֿערענטפֿערט:

— איך ווייס אַליין ניט וואָס מיט מיר איז דאַן פֿאָרגעקומען, זיין שפּעטען האָט מיך אַזוי בעליידיגט, עס האָט מיך אַזוי אָנגעהאַפּט ביים האַרץ, אַז איך זאָל זיך פֿון וועהטיג ניט געוועזען צוויינען, וואָלט גע־וועזען מיט מיר פֿיעל ערגער — איך וואָלט דעם דאָקטאָריל אַזוינס גע־זאָגט, אַז ער וואָלט אַנטלאָפֿען —, גלייכער אַז איך בין אַוועק.

פֿון דעסטוועגען איז זי שוין מעהר אויף קיין אַוועגדען ניט גע־גאַנגען צו סאַלאָמאָנאָווען אָדער צו קריינינען אין הויז, זי פֿלעגט נור אַמאָל אַריינלויפֿען וועגען פֿערשיעדענע זאַכען, וואָס איהר פֿאָטער פֿלעגט זיך מיט זיי איבערשרייבען און פֿערלאַנגען פֿון איהר זי זאָל דאָ־ט זיין, נאַר אין זייער געזעלשאַפֿט האָט זי מעהר ניט פֿערבראַכט.

און אידא איז פֿון דעם געוועזען צופֿריעדען.

— וואָס קעהר איך זיך אָן מיט זיי, פֿלעגט זי זאָגען, זיי האָבען אַנדערע אינטערעסען אין לעבען ווי איך, זיי לעבען אין איין אַנדער וועלט און איך ווידער אין איין אַנדערער.

פֿון דער צייט אָן האָט זיך אידא ערנסט גענומען צום לערנען. די צייט געהט ניט אַזוי אַוועק „פּוסט ווי פֿריהער“, פֿלעגט אידא זאָגען ארקאַדיע מאַרקאָוויטשען, דעם איינציגען פֿון איהרע פֿריהערדיגע בעקאַנטע, וואָס פֿלעגט אָפּט קומען צו איהר. זיי פֿלעגען ביי מיר צו־נעהמען די צייט אויף נאַרישקייטען, איך וועל זיי ניט איבערמאַכען און זיך ברענג איך שאָדען — פֿריהער פֿאַר אַלעמען דאַרף איך פֿון זיך זעלבסט מאַכען אַ מענש און דערנאָך קען איך דאָסזעלבע פֿערלאַנגען פֿון אַנדערע — פֿערלאַנגען פֿון יענעם און אַליין גאָר ניט טהון, דאָס איז ניט גוט, נאַר... איך וועל זיי ווייזען — איך וועל זיי ווייזען ווי אַ מענש דאַרף לעבען אויף דער וועלט! האָט זי געזאָגט און אַ מאַך גע־טהון מיט דער האַנד אין דער לופֿטען, ווי איינער וואָס פֿיהלט, אַז ער איז שטאַרק און האָט אַסך קרעפֿטען.

— וואָס זשע וועט איהר ווייזען, וואָס וועט איהר טהון? איהר ווילט אָנקומען אין די קורסען, איהר ווילט זיין איין אַקושאַרקע, איהר ווייסט וואָס פֿאַר אַ שווערע אַרבייט דאָס איז. בעדיענען קראַנקע, ניט דערשלאָפֿען קיין נעכט, איהר וועט זיך קאַליע מאַכען אייערע שענע אויגען, איהר געזונד, אייער ברויכט דאָס אַלעס ניט, איהר וואָלט גע־קענט גליקליך מאַכען איין מענשען און וואָלט געלעבט גליקליך.

אידא האָט אַזוינע ווערטער גאַנץ אָפּט געהערט פֿון אַרקאַדיען, וועלכער האָט זיך פֿון דער ערשטער בעקאַנטשאַפֿט מיט איהר ביי קריינינען אין הויז זיך איהר איבערגעגעבען מיט דעם גאַנצען לעבען אָהן שום רעכנונג, ער האָט זיך געפֿיהלט גליקליך ווען ער האָט זי געזעהן, מיט איהר גערעדט, האָטש ער האָט גוט געוואוסט אַז אידא טראַכט גאָר קיין מאָל ניט פֿאַר איהם אַ כלה צו ווערען, ער האָט געוואוסט אַז זי שעצט איהם נור ווי איין איבערגעגעבענעם פֿריינד. ער האָט זיך דער־וואוסט אַז זי האָט ליעב איין אַנדערען פֿון איהר געבורטסשטאַדט לאָווראָווע. דערנאָך ווען הירשעל האָט חתונה געהאַט, האָט ארקאַדיע אָנגעהויבען מעהר האָפֿען, נאַר באַלד האָט ער זיך דערוואוסט אַז עס איז אומזיסט. אידא האָט איהם גלייך אָפֿען דאָס אַרויסגעזאָגט. און פֿון דעסטוועגען האָט ארקאַדיע ניט אויפֿגעהערט זיין איהר איבערגעבען מיט דעם גאַנצען לעבען.

— איך וויל ברענגען גליק ניט נור איין מענשען — איך וויל מיט מיין לעבען ברענגען גליק פֿיעל מענשען — שוואַכע נויטבעדערפֿטיגע וועלכע נייטיגען זיך אַז געזונדע שטאַרקערע זאָלען זיי העלפֿען — ווען איך האָב צוויי לעבענס וואָלט איך איינע אַוועקגעגעבען אייך און די צווייטע זיי, נאַר איך ווי יעדער מענש האָב נור איין לעבען און דאָס איינציגע לעבען מיינס וויל איך אַוועקגעבען זיי — דעם סך אומגליקליכע.

— פֿון דעסטוועגען, ווען אייער הירשעל זאָל ניט געוועזען חתונה האָבען פֿאַר איין אַנדערע, וואָלט איהר „דעם גאַנצען סך“ אַוועקגע־וואָרפֿען צוליעב איהם — איהר וואָלט איהם אַוועקגעגעבען אייער לע־בען, איך בין אומגליקליך נור דערפֿאַר וואָס איך בין ניט הירשעל.

(פֿאָרטזעטצונג קומט.)

יְהוּדִית.

(אַ היסטאָרישע ערצעהלונג פֿון צווייטען יאָהר הונדערט, נאָכ׳ן בִּנְיַן בַּיִת שֵׁנִי).

פֿון

ש. בן־ציון.

I.

יעדער אין דער שטאָדט בְּתוּל קען די יונגע, רייכע אלמנה, די שענע יהודית, יעדער ווייסט פֿון איהר, האָטש מען זעהט זי זעהר זעל־טען אויף דער גאַס; זי איז בעוואוסט נישט אַזוי פֿיעל מיט איהר רייכטהום ווי מיט איהר קלוגען פֿערשטאַנד, מיט איהר מילד האַרץ און אָפֿענער האַנד. יעדער דערמאַנט איהר נאָמען מיט כבוד און ליעבע, נאַר דאָך איז זי עלענד דורך איהר שטרענג אָבגעזונדערטקייט.

שוין העכער דריי יאָהר צייט איהר מאַן, דער יונגער מנשה, איז געשטאָרבען פֿון אַ זונען־שטאָך אין פֿעלד, און די שענע יהודית טראָגט נאָך אַלץ איהר „טרויער“ נאָך איהם: געקליידט אין דעם פּשוט׳ן גראָבען קלייד וועלכעס מען רופֿט „זאַק“ וואָהנט זי איינזאַם, פֿיהרט אַ שטרענג לעבען אין איהר קליין אָבגעזונדערטען צימעריל, אין דעם אויבערשטיביל אויפ׳ן דאַך. איהר הויז, אין וועלכען יעדעס ווינקעלע דערמאַנט זי אין איהר ליעבען מנשה׳ן, איז ביי איהר צו טייער, און צו גרויס, אַז זי זאָל דאָרט וואָהנען אין דער וואָכען...

ווי אַ שטילע טויב אין נעסט וואָהנט זי אין איהר אויבערשטיביל; און די שטילע געטרייע טויב קען איהר פּאָר נישט פֿערגעסען... אין קיינעם קען זי קיין טרייסט נישט געפֿינען, און זי זוכט אפילו נישט קיין נחמה: פֿון יענער שעה אָן — ווען די שניטער האָבען געבראַכט צו טראָגען אַהיים איהר מנשה׳ן אַ טויטען פֿונ׳ם גערשטענפֿעלד, — פֿון יענער צייט ווען דאָס שענע געזונדע צוגעברענטע פנים האָט שוין נישט געקענט אפילו קיין איין בליק טהון אויף איהר — ווייל זי נישט און בעגעהרט נישט קיין גליק פֿאַר זיך. נור אַ פֿריעדליכע שעה זוכט זי צומאָל אַז זי זאָל קאָנען זיצען איינזאַם, פֿערבאָרגען, און דערמאַנען יענע פֿערגאַנגענע יוגענד־טעג...

דאָך האָט דער טרויער איהרע הענד נישט פֿערלעגט, כל זמן זי לעבט אַרבייט זי, האָטש זי האָט אפילו קיין קינד אויך נישט. זי ווייס אָבער אַז זי טאָר נישט לאָזען געהן לְאִבּוּד די אַרבייט פון מנשה'ן און פון איהרע עלטערן, איבער וועלכער זי איז געבליעבען בעל־הבית'טע. די „נַחֲלָה" דאָס איז אַ אייביגער זֵכֶר, זי טראָגט דעם נאָמען פון די מענשען, וועלכע האָבען איבער איהר געאַרבעט ביים לעבען, און די נחלה וועלכע טראָגט אויף זיך איהר מנשה'ס נאָמען טאָר נישט „פֿערלאָזט און פֿערוויסט ווערען אין ישראל"...

און יהודית פֿיהרט די גאַנצע נחלה אַליין מיט איהר פֿערשטאַנד, מיט איהר פּראַקטישען שֵׂכֶל. זי איז שטענדיג פֿערנומען: אין פֿעלד, אין גאָרטען, אין הויף און אין שטוב, אַז מען קען זי נור זעהן אַרבייטען, השגחה געבען, אָבער נישט טרויערן. זי איז פון די האַראַקטערן, וועלכע קענען איבערטראָגען זייער האַרץ־ווּעהטאָג נישט צו פֿערקרימען זיך מיט אַ וויינענדיגער מינע.

הייליג איז יהודית'ן איהר אֲבֵלוּת, דאָס איז איהר „קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים" און קיין פֿרעמד אויג דאַרף עס נישט זעהן...

קומט אַ שבת, ראש חדש, אַ יום־טוב, נעמט איהם יהודית אויף בכבוד און מיט ליעבליכקייט. אין איהר עלענד הויז שוועבען אויך אום די „מלאכי־שלום", ווי ביי יעדער פֿרומער יודישער טאָכטער, און יעדעס פּיצעלע און יעדעס ווינקעלע שיינט און שמעקט מיט גן־עדן. זי ווייס, אַז דער שבת, דער יום־טוב, וועלכער איז אַ שמחה פֿאַר דעם גאַנצען פֿאָלק, איז פֿיעל עלטער און גרעסער פֿון איהר אייגענעם טרויער; איהר אבלות דאַרף איצט בטל ווערען — און זי דאַרף ביי זיך מאַכען אַ שמחה גלייך מיט אַלע יודען אין איינעם — און ביי איהר אין שטוב ווערט שבת'דיג, אָדער יום־טוב'דיג גלייך ווי ווען מנשה זאָל לעבען.

עס לייכט און שיינט אין יעדען ווינקעלע, אַרום דעם טיש מיט די שמעקענדיגע מאכלים זיצען די שטוב מענשען, די דינסטען, מיט זיי „דער גר, דער יתום און די אלמנה" — די אָרימע לייט פון בתול — מע עסט, מע טרינקט פֿרעהליך, בהרחבה, יהודית אָנגעשפּאַרט אויף איהר לעהן־סאָפֿע עסט און טרינקט מיט זיי אין איינעם היימליך אַזוי ווי מיט איהר אייגענער משפחה — שלום ושלוה איז אַרום, קיין הויך קול, קיין איילענדיגע תנועה, אַלע פֿיהלען זיך אין פֿריעדען און נחת אונטער דעם פֿריינדליכען מילדען בליק פון דער שענער בעל־הביתטע... נור דער אויבען־אָן, די לעהן־סאָפֿע, וואָס נעבען יהודית'ן, איז נישט פֿערנומען; דאָרט פֿלעגט אמאָל איהר בעל־הבית, איהר מנשה זיצען... נאר יהודית פֿיהלט איהם דאָך איצט אויך דאָ נעבען טיש, אויפ'ן אויבען־אָן, נעבען זיך — — —

עס קומט די שטילע נאַכט נאָך דעם רוהיגען פֿרעהליכען יום־טוב טאָג, אַלע צוגעהען זיך פֿון הויז, יהודית בלייבט אַליין; אין שטוב איז צוגערוימט, די בוימעלדיגע לעמפּליך לייכטען שטיל ווי בסוד... עדעל שען איז זי אין דעם ברייטען ווייסען יום־טוב'דיגען קלייד; און דאָס פֿערפוצטע שטילע גרוימע צימער דאַכט זיך — אַ שטיקיל גן־עדן, וואו אַ שענער מלאך איז געבליבען זיצען טיעף פֿערטראַכט... ערגיץ וואו פון גאַס הערט זיך נאָך אַ געזאַנג, אַ פֿרעהליך מעכטיג קול פֿון אַ בחור, אַ געלעכטער פֿון אַ מיידיל; די יוגענד וואַכט נאָך... נאר קיינער וועט נישט וואַגען זיך פֿאַרגנב'ענען, צו וואַרפֿען אפילו אַ אומ־בעשיידענען בליק דורכ'ן פֿענסטער צו דער יונגער יהודית'ן...

II.

אין יענער צייט שווימט אָן אַ צרה אויף יודען:

די פֿעלקער פון קליינאַזיען, די יודישע שכנים, וועלכע זענען געווען אונטערטהאַן דעם פּערסישען קעניג — אַ בייזען טיראַן, וועלכער האָט פון די יודען אויך געגוּג געריסען — האָבען זיך געוואָלט פּרובען צו בעפֿרייען פֿון איהם, נאר באַלד האָט ער אַראָבגעשיקט איינעם פון זיינע גרעסטע גענעראַלען, דעם בעוואוסטען העלד אלאפערן, מיט אַ גרויס חיל איינצושטילען די פעלקער, די עזות־פנים'ער.

די קליינע פֿעלקער האָבען זיך באַלד איבערצייגט ווי שוואַך זיי זענען געגען דעם מעכטיגען פּערסישען קייזער און האָבען זיך אונ־טערגעגעבען, מיט אַ ל ע ם זיך אונטערגעגעבען: דער אלאפערן האָט צובראָכען אַלע זייערע געטער און טעמפּלען, און אַרויסגעגעבען אַ בעפֿעהל אַז אַלע אונטערטהאַנע פֿעלקער זאָלען בויען טעמפּלען צו דעם קעניג, דען ד ע ר ק ע נ י ג א י ז אַ ג אָ ט — און מען דאַרף איהם דיענען מיט מורא און מיט כבוד.

נאר אויב אַלע פֿעלקער איז עס קיין חדוש געווען אָנצונעהמען אַ בשר־ודם פֿאַר אַ גאָט, אָבער דאָס יודישע פֿאָלק האָט נישט גע־קאָנט דערלאָזען אַז מען זאָל זיין טעמפּעל, דעם בית־המקדש, אויך צוברעכען, אָדער אַזוי מטמא זיין מיט אַ אָבגאָט: זיי האָבען ערשט נישט לאַנג געשלאָסען אַ נייעם בונד מיט דעם אייביגען גאָט פון זייערע עלטערן, דורך עזרא און נחמיה, ערשט נישט לאַנג אויפֿגעבויט מיט אַזוי פֿיעל מיה און איינשטעלעניש דעם אַנדערען בית המקדש, זיי האַלטען נאָך אין איין פֿערפוצען און פֿערציערען עס וואָס אַ מאָל מעהרער, רייכער און שענער, אַז ער זאָל אַראָבשיינען און גלאַנצען פון דעם הייליגסטען באַרג.

ווי פֿרעהליך איז יעדעס יודיש האַרץ, ווי דאַנקבאַר צו גאָט, ווען זיי פֿייערען אין ירושלים זייערע ליעבע שענע ימים טובים! — סוף כל סוף נאָך אַלע צרות און אָבקומענישען האָבען זיי שוין זייער אייגען ווינקעל — און דאָס וויסטע פֿאַטערלאַנד האָט אָנגעהויבען בליהען, בע־דעקט געוואָרען מיט פֿרוכטבאַרע פֿעלדער און גערטנער און יעדער פֿיהלט ווי זיין האַרץ בליהט אויך מיט אין גוטער האָפֿנונג. מ'האָט אַ בטחון צו גאָט אויף ווייטער, אַז דאָס ליעבע לאַנד זאָל ווערען אַ אייגענס אָהן פֿרעמדע בעלי־בתים איבער זיי... מען האָט אָנגעהויבען פֿיהרען אַ לעבען אַזוי ווי דעם יודישען האַרצען איז ליעב: פֿרייע יודישע ליעדער קלינגען אומעטום, אין אַלע גאַסען, אין אַלע פֿעלדער איז יעדער צווישען יודען, צווישען ברידער... דער יודישער גייסט האָט ביי זיך אין דערהיים אויפֿגעלעבט, יודיש לעבען, יודישע מנהגים, יודי־שע ריכטער; יודישליך איז יעדעס ווינקעלע, און ווי שען, ווי ערהאַבען הייליג איז די „עבודה" אין דעם בית המקדש! — דאָרטען וואו עס דרעהט זיך דער בלויער רויך מיט דעם שמעקענ־דיגען ריח פון „קטרת", קלינגען מיט מעכטיגע הערצליכע קולות די שירים פֿונ'ם תהילים, די כהנים ווי ווייס געקליידעטע מלאכים בענטשען, און די לויים זינגען און שפּיעלען אויף די גאָלדענע כלים, און די קולות ציהען ביי דער נשמה, ערהויבען דעם גייסט, שטאַרקען די זיסע האָפֿנונג — און עס דאַכט זיך ווי עס שוועבט איבער דעם גרויסען קהל, אָט דער פֿערבאָרגענער גאָט, דער „הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא" דער „אֵל רַחוּם וְחַנּוּן" דער גאָט, „וועלכענס גענאַד איז אייביג" — ער אַליין שוועבט, שיצט איבער זיינע קינדער... און אַלע הערצער פֿיהלען איהם, זעהען איהם!... מען דערמאַנט זיין הייליגען נאָמען, און אַלע בוקען זיך, פֿאַלען צו, דאַכט זיך צו „איהם" אַליין, בעריהרען זיין מאַנטעל... אַ הייליגער ציטער נעמט דורך אַלע לייבער. אַלע אויגען ווערען פֿול מיט טרעהרען, ערהויבען זיך צו „איהם" אין דער הויך... און דאָס האַרץ קוועלט אָן מיט הייליגקייט — און עס רייסט זיך אַרויס אַ קול ווי פֿון אַ שטורמענדען וואַלד, ווי פון דעם ברויזענדען ים, ווי פון אַ מעכטיגער געטליכער מוזיק!

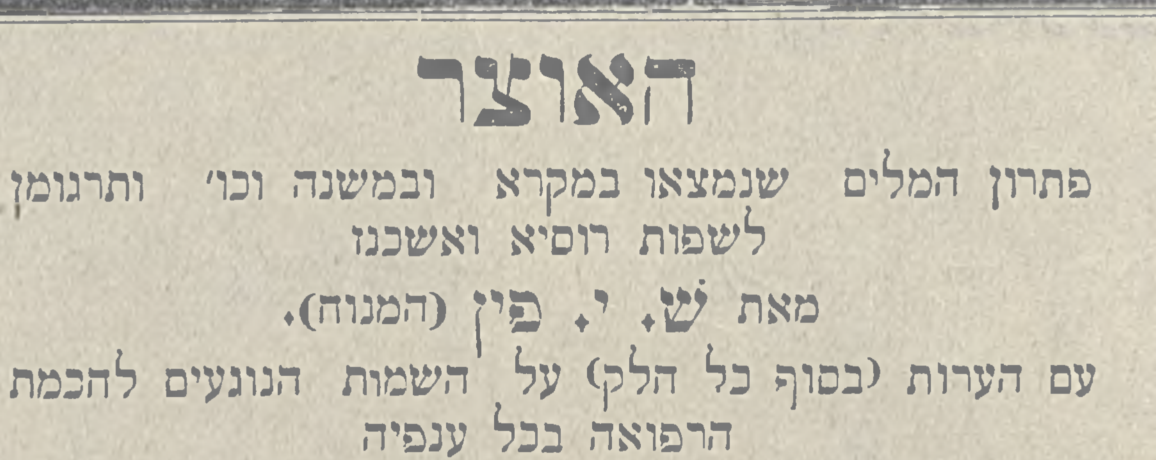
הוֹשַׁעְנָא, הוֹשַׁעְנָא!!

און דאָ וויל זיך גאָר דאָס פּערסישע שווערד, וועלכעס הענגט תמיד איבער זיי זיך אַראָבלאָזען נאָך נידריגער, דער פּערסישער קולאַק וויל אַז איהם, דעם פּערסישען מלך, דעם טיראַן, זאָל מען אויסרופֿען פֿאַר אַ גאָט אין בית המקדש, איהם זאָל מען דיענען, איהם רייכערן קטרת, איהם מקריב זיין קרבנות!

ניין! פֿאַר זייער גאָט, פֿאַר זייער בית המקדש וועלען זיי אַלעס איינשטעלען!

(פֿאָרטזעצונג קומט)

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau.

האוצר

פתרון המלים שנמצאו במקרא ובמשנה וכו׳ ותרגומן
לשפות רוסיא ואשכנז
מאת ש. י. פין (המנוח).
עם הערות (בסוף כל הלק) על השמות הנוגעים להכמת
הרפואה בכל ענפיה
מאת ד״ר ל. קאצענעלסאהן.

יצאה לאור

ונשלחה לכל החותמים

חוברת ה חוברת

הספר יוצא לאור במחברות א 2 באגען
מחיר כל מחברת 22 ק״פ ועם פארטא 24 ק׳.
אולם לחותמים הוזל המחיר ע״פ התנאים
א) בתשלום למפרע עבור כל הספר — 8 רו״כ.
ב) „ „ „ 20 חיב׳ — 3 „
ג) „ „ „ 10 „ 1,80 „
החותמים מקבלים החוברות בכל שבוע הפשי מפארטא.
כתבת המו״ל: Издат. „Ахiасафъ“, Варшава.
Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

פון 100 ביז 300 רו״כ מאנאטליך

קען פערדינען דער, וועך עס וועט זיך ביי מיר לערנען דורך בריעף אדער ביי מיר אויפ׳ן פאבריק צו ארבייטען פערשיעדענע טואלעטנע און בילינע וועש־זייפען. ווי אויך אלערהאנד פארפומעריי און חעמישע אויסארבייטונג. העכער אז 100 פערשיעדענע סאסטאוון, וועלכע יעט־ווידערער בעזונדער גיט פראוואזשיטעלסטווע אין גאנץ רוסלאנד. מלבד וואס מען קען לייכט די אויסארבייטונג פיהרען אויך אין אונזער געגענד מיט דעם קלענסטען קאפיטאל און גוט דאבוי פערדינען. די פיעלע דאנקבריעף וועלכע איך האב פון מיינע שילער קענען גאראנטירען פאר מיין וויכטיגע און ערנסטע לעהרע.

אויף איינע דייטליכע אנטוואורט א 7 קאפ. מארקע.

אדרעסע:

Я. И. Ноткину. г.г. Минскъ.

РУЧАЮСЬ, ЧТО
по новоусовершенствован.
МЕТОДЪ XX ВѢКА
всякій научит. въ 10 уроковъ красиво писать безъ помощи учителя. Самый плохой почеркъ превращается въ блестяще красивый, калиграфскій Метода состоитъ изъ 5 отдѣл. 160 страницъ съ руководствомъ.
Цѣна мет. съ преміей 1 руб.
Новость премія! къ методѣ прилагается механическая ручка съ калиграфскимъ перомъ, указываетъ какъ нужно держать палецъ когда пишутъ. 1 руб. прислать переводомъ или поч. марк.
Адресъ:
Бобруйскъ, С. М. СОХОРУ
Литографія, собс. домъ № 5.

ראזיערען אהנע מעססער!

מיין שעער־פודער איז דאס בעסטע פיר האאר אונד בארט, אין איין פאאר מינוטען קאנן יעדער מענש זיך זעלבסט ראזיערען אהנע מעססער, (יעצט איזט איין מיטעל אויסגעפינדען דאס פודער זאל איין גוטען געראך האבען). מיין פודער איזט פון ארצטע עמפפאהלען, אונד איז מותר מן התורה אפילו לכתחלה („נודע ביהודא תניינא“ חלק יו״ד; „תפארת ישראל“ מס׳ מכות; פתחי תשובה סי׳ קפ״א.) איינע שאכטעל קאסטעט 1,20 פלארין. 1 רובל. 2 מארק, 2 שיללינג. 2,50 פראנק. 4 שאכטלען 3 רובל. 25 שאכטלען 10 רובל. געלד מוסס מאן פאראוים איין זענדען, פער נאכנאהמע ווירד ניכט געשיקט. פראגען ווערדען נור אויף דאפעלטע פאסט־קארטען בעאנטווארטעט.

J. B. Sakolsky, Antwerpen (Belgien) Place de L'Aurore 30.

פאם 12־טען נאוועמבער אן איזט מיינע אדרעססע:

E. TORCZYNER
WIEN, II Krumbaumgasse Nr. 1.

נייעס!! נייעס!!

ברוכבענדער עלעקטרא־גאלוואנישע היילען גרינדליך נאך קורצען געברויך, ווי עס איז איבערצייגט געווארען, אז נאך 3 מאנאטליכען טראגען, ווירד דער ברוך פאללשטענדיג אויסגעהיילט. פרייז פאן איינער זייטע 6 רובל, צווייזייטיג 10 רובל. בויכבינדען פיר פרויען, עלאסטישע זאקען פיר געשוואלענע פיס, אונד פערשיעדענע אנדערע כירורגישע ארטיקלען — צו בעקומען נור ביים אפטישען־כירורגישען געשעפט אונטער דער פירמא: אלעקסאנדער, סענאטארסקא 22 ווארשוי.

אדרעססע:

„АЛЕКСАНДРЪ“
Сенаторская ул. № 22,
Варшава.

דא עס האט זיך געצייגט דאס מען מאכט נאך דיעזע ברוכבענדער ביטען מיר אויפמערקזאם צו זיין אויף די אריגינעלע מיט׳ן סטעמפעל פאן אונזער פירמא.

מעטאדען צו לערנען שפראכען אהן א לעהרער!

פערפאסט פון יוסף סלאנימסקי:

1. פראנצעזישע „Parlez-Vous Français“? פרייז 75 קאפ.
2. ענגלישע „Will you Speak English?“ „ 75 „
3. דייטשע „Sprechen Sie Deutsch?“ „ 75 „
4. שפאנישע „Habla Usted Espanol?“ „ 20 „

מיט פארטא, פער נאכנאהמע נאך 17 קאפ.

דיעזע מעטאדען ענטהאלטען אללע לעזע־כללים און פיעלע איבונגען א׳ן דער אויסשפראכע, א פראקטישע גראמאטיק, פילע נעטהיגע אומגאנגס־געשפרעכען, פיעל ערצעהלונגען און בריעף, ווי אויך ווערטערביכער; ערקלערט אלעס אין זשארגאן. איינינע שטעלען זענען אויך מיט רוסיש און לשון־קודש׳ע ווערטער ערקלערט.

Іосифу Слонимскому, Варшава Королевская 49.

האטעל אונד רעסטאראן 1־טער קלאסע.

קאממערציע אין ווילנא.

טהיילט מיט אלע רייזענדע, דאסס ער איז מיט פיעל גראסע אונד שענע נייע בעפוצטע צימּמער פערגרעסערט געווארען אונד דאס דער רעסטאראן כשר, וועלכע איז בעריהמט מיט זיינע געשמאקע אונד געזונדע שפייזען, האט ערלויבנים בעקאממען אלערליי געטרענקע ווארונטער אויך כרמל וויין אונד קאניאק פאן פאלעסטינא צו פערקויפען.

בעדיענונג אויף דאס געפעליגסטע.

מיט אלער אכטונג

יהושע בערשטעלמאן.

נור מיט עטליכע רובל

קען יעדער מענש ביי זיך אויפ׳ן ארט א גוטע פרנסה איינפיהרען. אזוי ווי איך גיב צו ערקלערען דורך א בריעף געגען א 7 קאפ׳ מארקע.

אדרעסירען:

Варшава, Я. Найдичъ.

דער אבאנעמענט אויף די צייטונג

III יאהרגאנג. ערשיינט יעדע וואך. III יאהרגאנג.

אַ יאָהר צייט איז פאַר יעדער אַנשטענדיגער צייטונג אַ שטיק לעבען פון דעם פאָלק, וועלכען זי דיענט. אין אַזאַ צייטונג שפּיגעלט זיך אָב דאָס לעבען פון פאָלק, זיינע פרייד און ליידען, זיינע האָפנונגען און שטרעבען; אַלעס וואָס דאָס פאָלק לעבט איבער.

מיר מיינען, אַז מיר האָבען דאָס רעכט צו זאָגען, אַז אונזער צייטונג „דער יוד" פערנעמט זיך מיט אַלע פראַגען און ענינים וועלכע קענען ברענגען נוצען דעם יודישען פאָלק אין זיין טעגליכען לעבען, ווי אויך אין זיין צוקונפט. זי דערמאָנט איהם זיין פערגאַנגענהייט, אין וועלכער אונזער פאָלק קען געפונען טרייסט און מוטה צו האַלטען שטאָלץ זיין קאָפּ און צו געהן ווייטער זיין וועג מיט האָפנונג אויף בעסערע צייטען.

„דער יוד" לעבט צוזאַמען מיט זיינע לעזער איין לעבען, און דיענט זיי מיט אַלע קרעפטען, ניט שפּאָרענדיג קיין מיה און מאַטעריעלע מיטעל. יעדעס יודישע הויז, יעדע יודישע פאַמיליע געפונט אין „דעם יוד" אַ פריינד אין זייערע פרייע מינוטען.

אין דיעזער ריכטונג וועט „דער יוד" אויך ווייטער געפיהרט ווערען, מיר וועלען אויך ווייטער נישט שפּאָרען קיין מיה און געלד, כדי צו פערבעסערען און פערגרעסערען אונזער צייטונג, ווי ווייט מעגליך.

ווי ביז אהער וועט דער „יוד" ענטהאלטען פאלגענדע אבטהיילונגען:

פאר די אבאנענטען פון דעם יוד אויף דאם יאהר 1901 האבען מיר פארגענומען א גרויסע אויסגאבע, וועלכע ערשיינט דאס

ערשטע מאל אין דער יודישער ליטעראטור:

די וועלטגעשיכטע

בעארבייט נאך די בעסטע קוועלען, ספעציעל פאר די אבאנענטען פון דעם „יוד".

דאָס בעקענען זיך מיט דער וועלטגעשיכטע איז זעהר וויכטיג פאַר יעדען מענש. די וועלטגעשיכטע עפענט איהם די אויגען און ווייזט איהם אויף, ווי אַזוי די מענשהייט האָט זיך ענטוויקעלט פון אָנהויב אָן ביז דער לעצטער צייט, פון דער צייט, בשעת דער מענש איז נאָך געווען ווילד און גראָב ביז דער צייט ווען ער איז געקומען צו מענשליכקייט, זיטליכקייט און ציוויליזאַציע.

אָט דאָס וויכטיגע און גרויסע ווערק האָבען מיר בעשלאָסען צו געבען די אַבאָנענטען פון דעם „יוד" צו אַזאַ ביליגען פרייז, אַז יעדער זאָל אימשטאַנד זיין צו האָבען דאָס גרויסע ווערק אין זיין הויז, נעהמליך:

יעהרליכע אבאנענטען קענען בעקומען 4 בענדער וועלטגעשיכטע

פיר 1 רובל (פארטא 50 קאפ׳) — פיר 3 קראנען (פארטא 1 1/2 קראנען).

די אַבאָנענטען פון „יוד" אויף דעם יאָהר 1901 וועלען נאָך בעקומען אומזיסט אָהן שום־צוצאָהלונג

12 בילדער פון יודישען לעבען אמאל און איצטער

געארבייט פון בעריהמטע קינסטלער און געדרוקט אויף דעם פיינסטען פאפיער. יעדען חדש וועלען די אַבאָנענטען פון „יור" בעקומען איין בילד אַלס ביילאַגע, אַזוי אַז דורך דעם יאָהר וועט זיך צונויפקלויבען אַ רייכער יודישער בילדער־אלבום. — מיר האָפען אַז די אַלע, וואָס פערשטעהן די וויכטיגקייט פון אונזער בלאַט, וועלען זיך מיה געבען, יעדער אין זיין שטאָדט און געגענד, צווישען זיינע בעקאַנטע, צו פערברייטען אונזער צייטונג, כדי צו פערמעהרען די צאָהל אַבאָנענטען פון דעם „יוד", און אונז צו געבען די מעגליכקייט וואָס מעהר איהם צו פערבעסערען און צו פערפיינערען, וועלכעס איז אונזער ציעל.

אבאנעמענט פרייז פון דעם „יוד"

יעהרליך—5 רובל, האַלביעהרליך—3 רובל, פיערטעליעהרליך—1 רובל 50 קאָפּ׳, פאַר 1 מאָנאַט 60 קאָפּ׳, יעהרליך אַבאָנענטען קענען אויך אויסצאָהלען די 5 רובל אין 3 ראַטען: ביים אַבאָנירען 2 רובל, דעם 1-טען אַפּריל 2 רובל און דעם 1-טען אויגוסט די לעצטע ראַטע 1 רובל.

נייע אַבאָנענטען וואָס וועלען אויסשרייבען דעם „יור" אויף דעם יאָהר 1901 אין די חדשים נאָיאבר און דעקאַבער פון היינטיגען יאָהר וועלען בעקומען אומזיסט אַלע נומערן פון „יוד" פון דעם טאָג וואָס עס וועט אָנקומען זייער געלד ביז דעם 1-טען יאַנואַר 1901.

די יעהרליכע אַבאָנענטען (הן די וואָס שיקען איין די גאַנצע 5 רובל מיט אמאָל, הן די וואָס צאָהלען אין ראַטען), וועלכע ווילען אויך בעקומען די „וועלטגעשיכטע" זאָלען זאָ גוט זיין ביים אַבאָנירען זיך, איינשיקען אויך דאָס געלד פיר דער „וועלטגעשיכטע".

די וואָס שרייבען אוים דעם „יוד" האַלביעהרליך אָדער פיערטעליעהרליך קענען בעקומען

יעדען באנד וועלטגעשיכטע פיר 50 קאָפּ.

די וועלטגעשיכטע וועט צושיקט ווערען באַנדוויז, דאָס ערשטע באַנד אין חדש יאַנואַר, דאָס צווייטע אין אַפּריל, דאָס דריטע אין יולי און דאָס פיערטע אין אָקטאָבער.

די אַדרעסע:
Administration „DER JUDE“ Krakau, Gertrudagasse Nr. 19.

פיר רוסלאַנד:
Товарищество „Ахіасафъ“ Варшава почтовой ящикъ № 25.
פערזענליך טווארדא 6